

ADATTÁR

A szolnokdobokai Árpástó helynevei

1.

Árpástó Déstől mintegy 19 km távolságra fekszik a Nagy-Szamos balpartján Magyardécse és Felőr szomszédságában, tehát az északkeleti peremén annak a területnek, melyet már az Erdélybe benyomuló magyarok birtokukba vettek.¹ A falu történetére vonatkozó okleveles adatok meglehetősen hiányosak és egyoldalúak. Neve 1362-ben fordul először elő *Arpasthou* alakban.² Területe eredetileg Magyardécse határához tartozott. E községnek 1269. évi határjáró oklevele szerint ugyanis Magyardécse határa akkor még egészen a Szamos balpartjáig terjedt. Árpástó helyét az oklevél „aqua palosa” néven említi. A falu alapításának és Magyardécse határából történt kiválásának pontos idejét nem ismerjük. Annyi bizonyos, hogy a XIV. század elején már ki kellett alakulnia, mert ekkor Tamás erdélyi vajda a falut határával együtt a csicsói várhoz csatolta [KÁDÁR, i. m. 69.]. Későbbi sorsáról még tudjuk, hogy a XVI. századtól a bálványosváralji, majd a szamosújvári vár uradalmához tartozott. Egyébként hosszú évszázadokon át mindössze a falu birtokosainak nevét tartalmazó feljegyzésekkel rendelkezünk. Ez az oka annak, hogy a falu történetére vonatkozó adatokat összegező KÁDÁRnak is meg kell elégednie a birtokosok nevének felsorolásával [I. h.

¹ Vö. Makkai László, Belső-Szolnok és Doboka megye a középkorban. Szolnok-Doboka magyarsága (Szerk. Szabó T. Attila). Dés-Kolozsvár, 1944. 49–51.

² Kádár József, dr. Réthy László és Tagányi Károly, Szolnok-Doboka vármegye monographiája. Dés, 1901. II, 69. Mivel erre a munkára gyakran hivatkozom, helykimelés céljából KÁDÁR II. rövidítésben említem ezután. A többi gyakran használt művek rövidítése ez: *HétTfn.* = Árvay József, A térszíni formák nevei a barcasági Hétfalu helyneveiben. Magyar Néprajz III (1941). és kny. Dolg. a Ferenc József Tud. Egyet. Magyar Nyelvtud. Intézetéből. 1942. 2. sz. — *KszgHn.* = Szabó T. Attila, Kalotaszeg helynevei. I. Adatok. Kolozsvár, 1942. — *KszgTfn.* = Árvay József, A térszíni formák nevei Kalotaszegen: MNnyelv IV (1942). és kny. Dolg. a Ferenc József Tud. Egyet. Magyar Nyelvtud. Intézetéből. 1943. 9. sz.

Az adattári részben előforduló források rövidítése: *B.* = ENMLt. Gr. Bánffy I. Nemz. Fasc. 29., *Beth.* = MNMúz. Bethlen család levéltára, *Bor.* = EM. Br. Bornemisza család levéltára. Főoszt. V. 10. sz., *K.* = Kádár, II., *SzEm.* = Széki egyházmegye levéltára. — E forrásoknak a falura vonatkozó anyagát, Kádár adatit kivéve, Szabó T. Attila becsátotta rendelkezésemre gyűjteményéből. Neki ezért is, továbbá a feldolgozás alkalmával nyújtott útbaigazításaiért is e helyen mondok köszönetet.

Egyéb rövidítéseim ezek: *á.* = árok, *e.* = erdő, *gyü.* = gyümölcsös, *h.* = híd, *k.* = kaszáló, *le.* = legelő, *ösv.* = ösvény, *p.* = patak, *r.* = rét, *sz.* = szántó, *szö.* = szöllő, *te.* = temető.

69—78]. A minket közelebbről érdeklő népiségtörténeti viszonyokról csak ennyit mond: „Lakosai kezdet óta magyarok voltak, kik templomukat még a reformációt megelőző időből építették kőből. A hitújítás korában a szájhagyomány szerint az ágostai, majd az ev. ref. s a XVI. század végén unitárius anyaegyház állott fenn, de már 1622-ben az ev. ref. esperes tart benne vizsgálatot“ [I. h. 79]. Hasonló szűkszavúsággal emlékezhetik csak meg a falu lakosságának ma mintegy kétharmadát kitevő rumén népelemről is: „Az oláhság 1658 után kezd ide beszivárogni, gör. keleti hitet vallva. 1817-ben gör. kath. hitre térvén, templomukat fából a Szent Archangyalok tiszteletére szentelték föl. 1898 aug. 27-én összes felszereléscivel együtt leégett. Anyakönyveit 1824 óta vezeti“ [I. h. 80].

KÁDÁR monográfiájának megjelenése óta Szolnok-Dobokára vonatkozó ismereteink örvedetesen bővültek. Gazdag adatanyagát rendszerezték, kiegészítették s ennek következtében ma már abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy e meglehetősen elruménesedett, de egykor erős magyar lakossággal rendelkező vidék multjának legégetőbb s egyben legérdekesebb kérdését, mai népesedési viszonyainak kialakulását is vázolni tudjuk.³ Így tudjuk azt, hogy a megyének a Nagy- és a Kis-Szamostól délre fekvő részében egészen a XVII. század elejéig virágzó magyar élet volt. Ez összefüggő magyar tömbben csak itt-ott volt egy-egy jelentéktelenebb rumén sziget.⁴ A ruménség, Kővár, majd Máramaros és Moldva felől jöve, benépesítette ugyan a gyéren lakott Lápos és Csicsóvár vidékét, tehát a Nagy-Szamos balpartját, de egyáltalán nem veszélyeztette a Szamos balpartján elterülő magyar tömböt.⁵ A XVII. század legelején kezdődő vérzivatarok előbb Mihály vajda és Básta hadainak, majd a II. Rákóczi György szerencsétlen kimenetelű hadjárata után betörő török-tatár hordák pusztításai többek közt e vidék lakosságát is annyira megtépázták, hogy csak nagyobb méretű betelepítés után indulhatott meg itt az élet. Mivel a hadak útjaul szolgáló folyóvölgyekben elsősorban magyarok laktak, természetes, hogy a pusztítások is elsősorban őket érték. Ugyanakkor a csicsóvidéki ruménség alig szenvedett valamit, a Lápos és Kővár vidéke pedig szinte zökkenő nélkül

³ Az itt következő vázlatot Makkai László i. m. és Jakó Zsigmond »Belső-Szolnok és Doboka magyarsága az újkorban« című tanulmánya (Szolnok-Doboka magyarsága, 45—70, illetőleg 71—130) alapján közlöm.

⁴ Ilyen volt például Alsó- és Felsőegres. Ezeket a Bethlenek alapították Szászbréte határában a XIV. században [Makkai, i. m. 57—8].

⁵ A csicsói vár környéke, továbbá a Lápos vidéke tudvalevőleg kiesett a magyarság megszállta területhől. A magyar telepek átlépték ugyan észak felé a Nagyszamos vonalát s a jobbparton Kudu és Felőr közt hosszú sor magyar falu keletkezett, de ezeken túl már csak a hegyipásztor foglalkozású rumén elem számára volt alkalmas települési terület. Kivétel mindössze Magyarlápos és Domokos magyarsága képez. A vidék rumén megszállása egyébként már a XIV. század második felében megtörtént [Makkai László, Szolnok-Doboka megye magyarsága. Az EME dési vándorgyűlésének emlékkönyve (Szerk. Szabó T. Attila). Kolozsvár, 1943. 72—3]. A csicsói vár környékének ruménektől történt benépesítését elősegítette az a körülmény is, hogy a vár 1468-tól kezdve a moldvai vajdaké volt. A Kárpátokon átkelő rumén népesoportok igen tekintélyes része egyébként a XVI. század folyamán hagyta el hazáját, hogy így megszabaduljon a törökök sanyargatásaitól [Jakó, i. m. 94].

átvészelt a megye déli részére nézve oly veszedelmes időket,⁶ sőt a Kárpáton túlról érkező újabb, szinte megszakítás nélkül bevándorló rumén csoportok a ruménség számát Szolnok-Dobokában is a normális szaporulatnál jóval nagyobb mértékben növelték.⁷

Árpástó Szolnok-Dobokának ahhoz a részéhez tartozik, melynek lakossága, magyarsága is elszenvedte a fent vázolt vérveszteséget. Helyzetét különösen súlyosbította az a körülmény, hogy ebben az időben a Beszterce felé menő főút még itt vezetett át, s nem a Szamos túlsó partján fekvő Rettegen és Felőrön, mint napjainkban. Az utánpótlást itt is a Lápos vidékének rumén népfeslelge szolgáltatta. Az egyik oklevél említi is, hogy gr. Bánffy Dénes és elődei a XVII. században Árpástóra is több rumén családot telepítettek Oláhláposról [JAKÓ, i. m. 118]. A falu rumén lakosságának betelepítésére vonatkozó más okleveles adattal nem rendelkezünk ugyan, de hogy nemcsak ezt a néhány családot, hanem jóval többet telepítettek be, azt a falu helynevei igazolják. Összegyűjtött helynévanyagunkat tehát elsősorban ebből a szempontból kell megvizsgálnunk.

A lakosság ajkán ma is élő mintegy 170 helynév majdnem teljes egészében magyar eredetű. A magyar lakosság mindössze a következő rumén eredetű helyneveket használja: *Brányistya* ~ *Braništa*,⁸ *Förcát* ~ *Fortsat*, *Grigorój* ~ *Grigoroj*, *Kasztá* ~ *Kosta*, *Kasztá beszericsi* ~ *Kosta beseriči*, *Kasztá burluci* ~ *Kosta burluci*, *Kasztá szárácsiji* ~ *Kosta sáräciji*, *Kreanga* ~ *Kreanga*, *Molosz* ~ *Molos*, *Pärävággi* ~ *Pärävadi*, *Podéréj* ~ *Poderei*, *Pripör* ~ *Pripor*, *Prunygyisör* ~ *Pruñdišor*, *Tálámnijir* ~ *Talamnir*. Ha a rendelkezésünkre álló történeti helynévanyagot nézzük, ugyanezt tapasztaljuk. Ebben is csak néhány rumén elnevezés szerepel: *Berku Rätteguluj* ~ *Rettegi berek* (1774),⁹ *Brányistya* (1864), *Buluk* (1774), *Podirej* (1754), *Seszu* (1774), *Sztrimture* (1754) és *Vále Szaszuduluj* (1774). — E ruménből származó helynevek vizsgálatakor mindenek előtt azt kell figyelembe vennünk, hogy a felsorolt jelenleg is élő helynevek közül csak kétfőre van XVIII. századi, okleveles adatunk (*Brányistya*, *Pogyéréj*). A többit te-

⁶ Ebből a szempontból igen tanulságos Jakónak egyik összehasonlítása (i. m. 103): Kővár vidékén 1566-ban 58 faluban 839 jobbágyot írtak össze, 1603-ban már 73 falut és 1330 jobbágyot. A lakosság tehát 37 év alatt 58%-al szaporodott. Ugyanakkor a számosújvári uradalom 1553. évi összeírása szerint az uradalom, melyhez Árpástó is tartozott, 726 lakost számlált, 1603-ban viszont mindössze 184 embert. Ezekben a falvakban tehát 75%-os veszteség jellemzi a népmozgalmi viszonyokat [Jakó, i. m. 102].

⁷ Jellemző például, hogy a Szamosújvár és Dengeleg közt fekvő Hesdátton 1700-ban 8 magyar és 2 rumén jobbágy élt. 1721-ben már csak 1 magyar jobbágy volt a faluban, de rumén már 17, részben zsellér, részben ú. n. vagabundus s közülük 6 Moldován, 9 Oltyán s 2 Kivorán [Jakó, i. m. 110–1].

⁸ Itt megelégszem e helynevek pusztá felsorolásával. Származtatásukra s a velük kapcsolatos többi tudnivalóra a megfelelő címszó alatt térék ki. Már itt megjegyzem, hogy a helyneveket a Szabó T. Attila alkalmazta jelrendszerrel jelölöm. A jelek táblázatát l. tőle *Kalotaszeg helynevei*. Adatok Kolozsvár, 1942. 335–6. Az *ā* és *ē* nagybetűs alakját nyomdatechnikai okokból *Ā*-val és *Ē*-vel jelölöm.

⁹ Ez okleveles adatok forrását l. a betűrendes felsorolásban a megfelelő címszó alatt.

hát később keletkezett helynévnek kell tartanunk. Nem tekintve a *Forcát* helynevet, mely az alig harmadfél évtizede, azaz 1920 táján végrehajtott földreform emlékét őrzi, tehát egészen újkeletű név, a *Kasztá*, a *Kasztá beszéricsi*, a *Kasztá bürtucsi* és a *Kasztá szárcsiji* néven ismert helyekről tételezhetjük fel, hogy újabban nevezték el így őket. A kérdéses területek ugyanis a földművelésre csaknem alkalmatlanok, ma is csak részben művelhetők. A falut alapító és az azt sok évszázadon át fenntartó magyarság nem volt rászorulva e területek felhasználására. Később azonban a rumén elem betelepülése és gyors szaporodása következtében a falu lakossága annyira felduzzadt, hogy ezeknek a területeknek a felhasználására is sor került. Mivel egy területet mindig az nevez el, aki először birtokába veszi, természetes, hogy a szóbanforgó helyeket is az őket használatba vevő rumén elem látta el névvel. Az is lehetséges, hogy volt magyar nevük, de ezek a rumén elem számbeli túlsúlyba jutásával feledésbe merültek. A földművelés szempontjából nem valami kedvező hely a *Molosz*, a *Pärävágyi*, a *Prípör* és a *Prunygyisör* sem.

A magyar és rumén népelem multbeli viszonya szempontjából nagyon fontos a rumén lakosság használta helynévanyag tanúságtétele is. Könnyebb áttekinthetőség céljából e helyneveket három csoportban sorolom fel:

1. Az első csoportba a magyarból átvett helynevek tartoznak: *Balagucca* ~ *Bolog*, *Bárnamica* ~ *Bornomitsa*, *Bonta* ~ *Bonta*, *Börza* ~ *Borza*, *Boznya* ~ *Bozña*, *Cichegy* ~ *Tsitshed*, *Gyálkos* ~ *D'alkoš*, *Kispad* ~ *Kišpod*, *Láb* ~ *Leb*, *Láz* ~ *Laz*, *Morgó* ~ *Murgáü*, *Nyáros* ~ *Ñaroš*, *Palló* ~ *Paloba*, *Pókaföd* ~ *Pokafed*, *Sánc* ~ *Šants*, *Sipas* ~ *Šipoš*, *Sós* ~ *Šoš*, *Sóska* ~ *Šoška*, *Szászút* ~ *Sasud*, *Szekérút* ~ *Sekereud*, *Táblák* ~ *Tablá*, *Vajdápa* ~ *Vajdapá*. Ellentétben a magyarok használta rumén eredetű helynevekkel, mindenik a határnak egy-egy fontos, évszázadok óta művelt része. A nevek multbeli folytonosságáról okleveles adataink tanúskodnak.¹⁰

2. A második csoportba azok a helynevek tartoznak, melyeknek van magyar nevük is, rumén is, s a két változat ugyanazt jelenti. Ezek: *Ákozs bá felöl* ~ *Pä de bađeä Akoš*, *Alsóüsvény* ~ *Kärareä din džos*, *Andáriba* ~ *Ínt a luĭ Anda*, *Bancsikó rütye* ~ *Rätu Bančiki*, *Bancsikó rütye ütya* ~ *Drumu rätulü Bančiki*, *Bontaütya* ~ *Drumu din Bonta*, *Börza higgya* ~ *Podu Borzi*, *Börza ütya* ~ *Drumu Borzi*, *Brányistyaji út* ~ *Drumu Brañišli*, *Ciujhegye* ~ *D'alu luĭ Tsäu*, *Csándi bá kertye* ~ *A luĭ Čandi*, *Csándi szőlője* ~ *Džija luĭ Čandi*, *Csándi szőlőjiné* ~ *La džija luĭ Čandi*, *Csándi csörgója* ~ *Čurgäü luĭ Čandi*, *Csara kasztája* ~ *Košta luĭ čora*, *Csató bungártya* ~ *Bungäru a luĭ Čatäu*, *Csürök* ~ *La šuri*, *Csürök ütya* ~ *Drumu šuri*, *Danikő sikátorja* ~ *Uličora luĭ Danikäu*, *Décseji út* ~ *Drumu D'iči*, *Dóráj hegye* ~ *Košta luĭ Doru*, *Élena kertye* ~ *Grädina luĭ Elena*, *Étyházé* ~ *A kleži*, *Falu bérke* ~ *Bärku satului*, *Felsőüsvény* ~ *Kärareä din sus*, *Felszeg* ~ *Susu*, *Förcát ütya* ~ *Drumu Fortsatului*, *Giszka bungártya* ~ *Bungäru luĭ Giska*, *Godán hegye* ~ *Košta luĭ Godan*, *Hidnál* ~ *La pod*, *Jenő bá érdeje* ~ *Pädureä luĭ bađeä Ieni*, *Kácsör hegye* ~ *D'alu luĭ Kačor*, *Kír-*

¹⁰ Az okleveles adatok a betűrendes felsorolásban találhatóak a megfelelő címszó alatt.

kuj bërke ~ Bärku lui Kärku, Keceli bungärtya ~ Bungäru Kätsel, Keceli kërtye ~ Gräd'ina Kätseli, Keresznél ~ La kruče, Keresztüri rit ~ Inl'a Kristului, Kërtek megett ~ Pã dupã grädin, Kisucca ~ Uliçora, Küves ~ T'etros, Lacikó bungärtya ~ Bungäru lui Latsikäu, Lájbala bërke ~ Bärku lui Lajbála, Láz úttya ~ Drumu Lazului, Lonka ~ Lunkä, Milus hegye ~ D'alu lui Milus, Mór' Andrizs bungärtya ~ Bungäru lui Mor Andriš, Morgó úttya ~ Drumu Murgäului, Nyáros úttya ~ Drumu Narošului, Olálemelő ~ Tsin'irim, Örszágút ~ Drumu Isäri, Öri határ ~ Inl'r'a Uriului, Órihatár úttya ~ Drumu dintr'a Uriului, Palló úttya ~ Drumu Palobd'i, Pap kërtye ~ Gräd'ina a lui popa, Pap pusztája ~ Pustiã a lui popa, Pírscuj bërke ~ Bärku lui Pírçu, Patakan ~ Pã val'e, Pétréa baci árka ~ A lui baci, Pogyéréj úttya ~ Drumu d'i pã Pođerei, Pókaföd, úttya ~ Drumu Pokafedului, Révi bërke ~ Bärku lui Revi, Sándorika árka ~ Pãrãu lui Šandorika, Sós úttya ~ Drumu Šošului, Styirbuj csörgója ~ Čurgäu lui Šfirbu, Styirbuj csörgójánál ~ La čurgäu lui Šfirbu, Szakadás ~ Rãpa, Szászút árka ~ Pãrãu Sasudului, Szászút higgya ~ Podu Sasudului, Szászút úttya ~ Drumu Sasudului, Szekérút úttya ~ Drumu Sekereudului, Szölölető ~ Virfu džii, Tamázs bá felöl ~ Pã de badëa Tomaš, Templomok köze ~ Inl're bisericii, Vértáné hegye, ~ P'a lui Vírtoje, Vész köszet ~ Inl're ape. E helynevek túlnyomó többsége, amint már említettem, magyarból fordított. Elsősorban azokat kell fordítottaknak tekintenünk, melyek a magyarból átvett helynevek származékai. Ha a Bonta, Börza, Morgó, stb. a magyarból került a rumén helynévanyagba, nyilvánvaló, hogy a Drumu dim Bonta a m. Bonta úttya, a Drumu Borzi, a m. Börza úttya, a Drumu Murgäului pedig a m. Morgó úttya fordítása.¹¹ Magyarból fordítottaknak kell tekintenünk a magyar személynévből és magyar helységnévből képzett elnevezéseket is. A Pã d'e badëa Akoš, a Ritu Bančiki, a Džija lui Čandi s az ehhez hasonló számos rumén helynevet megelőzte a m. Akozs bá felöl, a Bancsikó ríttye és a Csándi szölője elnevezés.¹² Az ezek leszámítása után

¹¹ Teljesség kedvéért közlöm őket: Bonta úttya ~ Drumu d'im Bontya, Börza higgya ~ Podu Borzi, Börza úttya ~ Drumul Borzi, Morgó úttya ~ Drumu Murgäului, Nyáros úttya ~ Drumu Narošului, Palló úttya ~ Drumu Palobd'i, Pókaföd úttya ~ Drumu Pokafedului, Sós úttya ~ Drumu Šošului, Szászút árka ~ Pãrãu Sasudului, Szászút higgya ~ Podu Sasudului, Szászút úttya ~ Drumu Sasudului, Szekérút úttya ~ Drumu Sekereudului.

¹² Az így képzett helynevek száma meglehetősen nagy: Akozs bá felöl ~ Pã de badëa Akoš, Bancsikó ríttye ~ Ritu Bančiki, Csándi bá kërtye ~ A lui Čandi, Csándi szölője ~ Džija lui Čandi, Csándi szölőjénél ~ La džija lui Čandi, Csándi csörgója ~ Čurgäu lui Čandi, Csató bungärtya ~ Bungäru a lui Čatäu, Danikó sikátorja ~ Uliçora lui Danikäu, Danikó szölője ~ Džija lui Danikäu, Déeseji út ~ Drumu D'içi, Jenő bá érdeje ~ Pãdurea lui badëa Ieni, Kácsör hegye ~ D'alu Kačor, Keceli bungärtya ~ Bungäru Kätsel'i, Keceli kërtye ~ Gräd'ina Kätsel'i, Keresztüri rit ~ Inl'a Kristulului, Lacikó bungärtya ~ Bungäru lui Latsikäu, Lájbala bërke ~ Bärku lui Lajbála, Mór Andrizs bungärtya ~ Bungäru lui Mor Andriš, Öri határ ~ Inl'r'a Uriului, Révi bërke ~ Bärku lui Revi, Sándorika árka ~ Pãrãu lui Šandorika, Tamázs bá felöl ~ Pã d'e badëa Tomaš. Ezek származékai: Bancsikó ríttye úttya ~ Drumu rítului Bančiki, Órihatár úttya ~ Drumu dintr'a Uriului.

visszamaradt mintegy 35—40 helynév¹³ kérdése adatok híján végérvényesen nem tisztázható. Mindössze annyit jegyzek meg velük kapcsolatban, hogy okleveles adatunk, egy-kettő kivételével, sem a magyar, sem a rumén alakváltozatra nincs, tehát joggal feltételezhetjük, hogy újabb keletű helynevek.

3. A rumének használta helynevek harmadik csoportját az a néhány név képezi, melynek más alakja van a ruménben s más a magyarban: *Binygyáné kertye* ~ *Grădina lui lelea Roză*, *Börza törka* ~ *Pliçoru Borzi*, *Kerekesé* ~ *A lui Miška*, *Kicsi hegye* ~ *Rătundui*, *Sós dűlő* ~ *Iugăr*, *Vérdzsél bërke* ~ *Prundu lui Verdzel*. Mivel okleveles adatunk a *Börza törka* ~ *Pliçoru Borzi* magyar nevének kivételével egyikre sincs, a magyar és rumén neveket egyaránt újabban keletkezett helyneveknek kell tekintenünk.

Az eddigiekből kitűnik, hogy a falu helynévanyaga majdnem teljes egészében magyar. A magyarság használta helynevek közt szerepel ugyan néhány rumén eredetű név is, de ezek száma, keletkezésük kora és jelentősége a rumének átvette magyar nevek számához és jelentőségéhez, továbbá a magyar helynévanyagnak a rumén helynévadásra gyakorolt hatásához képest elenyészően csekély.¹⁴ E körülmény megcáfolhatatlan bizonyítéka annak a már okleveles adatokkal is alátámasztott ténynek, hogy a rumén elem

¹³ Ezek: *Alsőüsvény* ~ *Kărăea d'in djos*, *Brányistyaji út* ~ *Drumu Brañiști*, *Ciujhegye* ~ *Đalu lui Tsju*, *Csára kasztája* ~ *Kostá lui čora*, *Csűrök* ~ *La šuri*, *Csűrök uttya* ~ *Drumu šuri*, *Dórúj hegye* ~ *Kosta lui Doru*, *Éléna kertye* ~ *Grădina lui Elena*, *Felsőüsvény* ~ *Kărăea d'in sus*, *Felsőzeg* ~ *Susu*, *Főrcát uttya* ~ *Drumu Fortsatului*, *Giszka bungaltya* ~ *Bungăru lui Giska*, *Godán hegye* ~ *Kosta lui Godan*, *Hídnál* ~ *La pod*, *Kirkuj bërke* ~ *Bărku lui Kírku*, *Keresztnél* ~ *La kruče*, *Kértek* ~ *Grădînile*, *Kértek megett* ~ *Pă după gred'in*, *Kisucca* ~ *Uličora*, *Küves* ~ *Tetros*, *Láz uttya* ~ *Drumu Lazului*, *Olátemető* ~ *Tsiñtirim*, *Órszágút* ~ *Drumu tsári*, *Pap kertye* ~ *Grădina a lui popa*, *Pap pusztája* ~ *Pustiia a lui popa*, *Pírcsuj bërke* ~ *Bărku lui Pírču*, *Patakan* ~ *Pă vale*, *Pogyéréj uttya* ~ *Drumu d'i pă Pod'rei*, *Styirbuj csörgója* ~ *Čurgău lui Štirbu*, *Szakadás* ~ *Ripa*, *Szőlőtető* ~ *Virfu džui*, *Virtáné hegye* ~ *P'a lui Vîrtoje*, *Víszkőszűt* ~ *Intre ape*, *Templomok köze* ~ *Intre beserič*.

¹⁴ Érdekes megfigyelni azt is, hogy a ruménektől eredő helynevek majdnem teljesen elszigetelten állanak, újabb helynevet nem képeztek belőlük sem a magyarok, sem a rumének. A dolgozat elején felsorolt ruménből átvett helynevevekből mindössze három új nevet képeztek: *Brányistyaji út* ~ *Drumu Brañiști*, *Főrcát uttya* ~ *Drumu Fortsatului* és *Pogyéréj uttya* ~ *Drumu d'i pă Pod'rei*. Ugyanakkor a magyar nevek közül nem egyetlen egész sor származéka van. Pl. *Börza* ~ *Borzat*: *Börza árka* ~ *Părău Borzi*, *Börza hígyya* ~ *Podu Borzi*, *Börza hígyyánál*, **Borzapataka*, **Borzapataka torka*, *Börza törka* ~ *Ph'içoru Borzi*, *Borzatorkánál*, *Börza uttya* ~ *Drumu Borzi*; *Kispad* ~ *Kișpod*: **Kispad oldal*, *Kispad uttya* ~ *Drumu Kișpodului*; *Lonka* ~ *Lunkă*: *Lonkaji híd*, *Lonka törka*; *Mörgó* ~ *Murgău*: *Mörgó uttya* ~ *Drumu Murgăului*, *Mörgó üsvénye*; **Pad*: *Pados*, **Pad szurdok*; *Palló* ~ *Paloba*: *Palló bírcce*, *Palló uttya* ~ *Drumu Palobdi*; *Sós* ~ *Šós*: *Sósi híd*, *Sós uttya* ~ *Drumu Šošului*; *Szászút* ~ *Sasud*: *Szászút árka* ~ *Părău Sasudului*, *Szászút hígyya* ~ *Podu Sasudului*, **Szászút pataka*, **Szászút patakánál*, *Szászút tejeje*, *Szászút uttya* ~ *Drumu Sasudului*; *Záton*: **Záton árka*, **Záton kerülete*, **Záton kerülete mellett*, **Záton mögött*.

jóval a magyarság falualapítása után került e faluba. A betelepülés folyamatát megnyitó csoport csekély számú lehetett. Az újonnan betelepülők hamarosan átvehették a magyarok használat helyneveket, majd megtanulva magyarul, le is fordították egy részüket saját nyelvükre. Bár számuk a magyar elem XVIII. századi pusztulását követő betelepülések, továbbá e néplelem ismert szaporasága következtében rohamosan megnőtt, sőt felül is haladta a magyar lakosság számát, ez a helynévanyagra egyelőre alig volt hatással. A később betelepülők is átvették az első telepesek használat helyneveket. Így állott elő az a felületes szemlélődő számára furcsa, a kérdés ismerője számára viszont igenis érthető körülmény, hogy a falu kétharmadnyi többségű rumén lakossága a helynévanyagban alig képviselteti magát valamivel a ma számbeli kisebbségben levő magyar elemmel szemben.¹⁵

A rumén elem későbbi betelepülését és újabb erőreakapását bizonyítja egyébként az az átalakulás is, melyen a falu helynévanyaga a közelmúltban átesett. Okleveleinkben ugyanis hatvan olyan helynév fordul elő, melyre ma egyáltalán nem emlékeznek. Vannak egyesek, melyeknek feledésbe merülése érthető. Ilyenek: **Büdöskút*, **Feneketlen tó*, **Újtó*, **Hajómező*, **Hajórév*, **Postarét*, **Kenderföld*, **Kölesnyilak*. Ezek feledésbe merülését bizonyos talajtényezők megszűnése, továbbá a közlekedési viszonyokban, a falu vízrajzi és gazdálkodási viszonyaiban beállt változások teszik lehetővé. Más csoportba sorolandók azok a helynevek, melyeket egykori tulajdonosuk után neveztek el. A tulajdonos elhúnyta után gyakran elfelejtik a hely nevét is, illetőleg más nevet adnak az illető területnek. Ilyen például a **Sébestyén-reti*. Vannak nevek, melyeket új magyar nevek váltottak fel, de a régi és az új név közt nincs lényegesebb eltérés. A ma *Szőlőtető*nek nevezett hely például minden bizonnyal azonos az oklevelekben előforduló **Felső szőlőhegy* nevű hellyel. Vannak azonban olyan történeti helynevek, melyeknek feledésbe merülése csakis a rumén elem túlsúlyba jutásával s a rumén hatás erősödésével magyarázható meg. Ilyen többek közt az 1622-től 1864-ig elég gyakran előforduló **Pad* név. Minden bizonnyal a ma *Pogyéréj* néven ismert határ-rész régi magyar nevével van dolgunk. Mivel az az indító ok (ebben az esetben a hely térszíni formája), mely a hely elnevezésekor a lakosság névadó készségét megindította, meg nem változott, az 1864-ben még említett **Pad* háttérbe szorulását és feledésbe merülését s az ugyanazon térszíni viszonyokat kifejező rumén eredetű *Pogyéréj* meghonosodását, erőre kapását csakis a lakosság eddigi összetételének megváltozásával, a rumén elem túlsúlyba jutásával magyarázhatjuk. Ugyanígy tűnt el az 1774-ben még említett s ma *Prunygyisör* néven ismert **Felsőporond*, illetőleg **Kisporond* is. Az *Alsóporond* ugyanakkor megőrizte régi nevét. Hasonló sors érthette még több magyar helynevünket.

¹⁵ A helynevek kölcsönzését elősegítette az a körülmény is, hogy az uradalmak megmaradt magyar munkaereje volt a mezőgazdasági munkaterén a betelepülő rumének tanítómestere. A költözőkódó-pásztorokódó ruméneket csak hosszas, tervszerű nevelőmunka tette alkalmassá a földművelésre [vö. Jakó, i. m. 97–8]. Ugyanő említi például, hogy kezdetben csak kaszálásra alkalmazták őket, utána aratásra s csak úgy rendre a többi mezei munkára. (I. h.).

A helynevek azonban nemcsak az illető területet birtokló népelemek települési viszonyairól szolgáltatnak értékes adatokat. Sok esetben fényt vetnek bizonyos gazdálkodási, vízrajzi és más természetű viszonyokra s az ezekben beállt változásokra is. Az 1864-ben említett **Kenderföld* és **Köles nyílak* például az egykor ott termesztett gazdanövényekre utalnak. Ez utóbbi név a földosztás ősi, ma már csak szórványosan ismert módjára is emlékezteti a helynévgyűjtőt. Ugyanebből a szempontból fontos az 1864-ből említett **Nagy nyílak* név is. Az 1754-ben és 1864-ben említett **Serföző* név azt bizonyítja, hogy az árpában gazdag Árpástón egykor sörfőzéssel is foglalkoztak. Az egészen újkeletű *Forcát* a rumén uralom alatt végrehajtott földreformra emlékeztet. A **Postarét* név viszont a régi közlekedési viszonyokra utal. A postakocsit vontató lovakat erről a területről látta el szénával a faluban 1787-ben létesített postaállomás. Az út rosszasága miatt a postaállomást már 1821-ben áttették szomszédos Csicsókeresztúrra, de az elnevezés azért még 1898-ban is élt [KÁDÁR, i. m. II. 80]. Okleveles adataink közt feltűnően sok a víznév is: **Cellértójánál*, **Feneketlen tó*, **Holtvíz*, **Kerek tó*, **Újtó*. Ma már nehéz lenne megállapítani, hogy melyik hol volt. Minden bizonnyal a Szamos árterületében lehettek. A tavak kiszáradása után nevük is feledésbe merült. A Szamos partja ma már használható, részben számtó, részben kaszáló. Csak a folyó partján közvetlenül s túl a vizenyősebb helyeken fűzfás, bokros a terület. Egykor azonban az egész terület bokros hely lehetett. A Szamos partján található sok *berek* szavunkból képzett helynév legalább is erre enged következtetni: *Falu bérke*, *Kárkuj bérke*, *Lájbála bérke*, *Pircsuj bérke* és *Révi bérke*. A **Büdöskút* kén tartalmú forrás volt. Ma senki sem tud róla semmit. Talajtényezőkkal van összefüggésben a *Sós*, *Sósi hid*, *Sós úttya* és *Sóska* elnevezés is. Ez utóbbi helyen ma is megvan még a *Sóskút*, s vizét ma is használják sózásra. A *Sós* helyen ma is megvan még a *Sóskút*, de gazdája a közelmúltban betömette, hogy a kútra járók ne tapossák le a fűvét. Más esetben az egykori növénytakaróra következtethetünk a hely nevéből. A **Somoshegy* minden bizonnyal somfában gazdag terület volt egykor, a *Nyáros* nevű helyen sok lehetett a nyárfa. A *Vágott* elnevezés a hely egykori növénytakarójában beállt változásra figyelmeztet. A falu helynévanyagában előfordul több olyan név is, melyből a hely egykori tulajdonosának neve is megállapítható. A *Kerekesé*, a *Mózsalemető*, a *Révi bérke*, a *Sipas*, a *Téglásárka*, a *Téglásszőlő* s az *Éléna kertye* nevű helyekről ma is tudja mindenki, hogy egykori tulajdonosukról nevezték el őket. Ugyanakkor azonban a *Keceli kertye*, *Keceli bungártya* és a *Szászút* helynévben előforduló Keceli és Szász személynévre ma már senki sem emlékszik. Nem is csoda, hisz csak jó nehányszáz évvel ezelőtt szerepeltek Árpástó birtokosai közt. A *Csürök*, a *Kasztá bürtucci*, tovább a *Palló* nevű hely viszont egy-egy rég eltűnt tereptárgy emlékét őrzi.

Mivel a falu népnyelvéről eddig egyetlen közlés sem jelent meg, a helynevekben előforduló néhány hangtani sajáttság mellett sem haladhatunk el szó nélkül. E népnyelv legfontosabb, ma már kiveszőfélben levő sajátosságai: 1. az *a*-zás 2. az *á* után következő *a* zártabbá vállása (*a*), 3. az *i*-zés és 4. az azonszótagú *j* kiesésével kapcsolatos magánhangzó nyúlás a *j*-t megelőző szótagban. 1. *A*-zó adatok: *Balag-uca*, *Keceli bungártya*, *Sipas*: *Sipasnál*, *Patakan*; 2. *á*-*a*: *á*-*a*: *Börza árka*, *Csára kasztája*, *Gizáné árka*.

Pap pusztájá, Pétréa baci árka, Samu táblájá, Sándorika árka, Szászut árka, Téglás árka, Vajdápá, Vártáné árka; 4. *i*-ző helynevek: *Andájiba, Bancsikó ríttye, Fenékrít és Rítek*; 3. a *Szölök ája* elnevezés viszont az azonszótagú *j* kiesésére s ezzel kapcsolatban az előző magánhangzó megnyúlására példa. A megőrzött régiségek szempontjából fontos a *Fenékrít* helynév; ez *fenék* szavunk régi 'palus, luțum' jelentését őrzi. E csoportba sorolhatjuk a következő árpástói helynevekben meglévő *bungárt* tájszót is: *Csató bungártya ~ Bungăru lui Cătan, Étyház bungártya, Keceli bungártya ~ Bungăru Kătseli, Lacikó bungártya ~ Bungăru lui Lătsikău, Mór Andrișz bungártya ~ Bungăru lui Mor Andriș*. Ezzel az oklevelekben már 1624 óta előforduló s a multban Erdélyszerte köznyelvi szó számba menő, de napjainkban eddig csak négy helyről közölt (Rugonfalva: *bongor*, Székelykeresztúr: *bongord*, Szásznyires: *Bongortok* és Magyardécese: *bongor*) *bongor ~ bangert ~ bongert ~ bungert* szász jövevényszavunk újabb előfordulási helyére hívhatom fel a figyelmet.¹⁶ Helynévanyagunkban találunk egy-két adatot a magyar-rumén kölcsönhatással kapcsolatban is. A *Bancsikó ríttye ~ Rítu Banciki*, a *Csándi csörgója ~ Čurgău lui Căndi*, a *Falu bérke ~ Bărku satului*, a *Rítek ~ Riturile*, és a *Styirbuj csörgója ~ Čurgău lui Štirbu* a mellett tanúskodik, hogy *berek*, *csörgó* és *rit* szavunk köznévként is átment a falu rumén lakosságának népnyelvébe. A *Csára kasztája*, a *Kasztá birtucsi* és a *Preutyászájéba* helynév viszont a rumén népnyelv kölcsönhatására utal.¹⁷

Azt hiszem, nem lesz éppen egészen érdektelen, ha alaktani szempontból is átfutjuk a falu helynévanyagát. Ebből a szempontból két csoportba oszthatók a helynevek: egytagúak és többtagúak. Az egytagú helynevek száma meglehetősen csekély s lehetnek a) pusztá tőalakúak (*Bonta, Bőrza, Boznya, Láb, Mőrgó, Palló, Sánc* stb.), b) *k* többesjellel ellátott névszók (*Csűrők, Kertek, Táblák*), c) ragokkal és jelekkel ellátott névszók (*Andájiban, Étyházé, Kerekesé, Patakan, Hidnál, Keresztnél*), d) képzős névszók (*Nyáros, Sós, Kúves, Sóska, Szakadás*). Az összetett helynevek esetében természetesen az összetétel módja érdekel bennünket. Mind az alárendelő összetételek csoportjába tartoznak. A tárgyas összetételre mindössze egy esetet idézhetek: **Serfőző*. Annál több a jelzős összetételek csoportjába tartozó helynév. a) Tulajdonság jelzős összetétel: **Büdöskút, *Fenekellen tó, *Holtviz, *Kerek tó, Kispad, *Kispatak, *Kisporond, *Kisló, Kisucca, *Középszeg, *Melegaly, *Nagy nyilak, Nagy Szamos, Nagy szőlő, *Somoshegy, *Sóskút*; b) birtokos jelzős összetételek: 1) a viszony jelölt: *Bancsikó ríttye, Bancsikó ríttye úttya, *Biko martya, Bingyáné kertje, Bőrza higgya, Bőrza úttya, Čuj hegye, Csándi bá kertje, Csándi szőlője, Csándi csörgója, Csára kasztája, Csató bungártya*,

¹⁶ E tájszóra vonatkozó tudnivalókat l. a *Csató bungortja* címszó alatt.

¹⁷ A *csára* kifejezés a Szamos partján lakó révések gúnyneve. Állítólag azért nevezik így őket, mert a Szamos partján nagyon sok a varjú (románul *cioară*, népies ejtéssel *čoră*). A *preutyásza* kifejezéssel csak azt az öreg román papnét jelölik, akiről a helyet elnevezték. A *birtuka* 'kivájt és földbeásott fatörzssel bélelt forrás, kút' szó annak idején köznyelvi kifejezés lehetett a faluban. Ma nem hallható, mivel hasonló kút vagy forrás nincs már a falu határában.

Usürök úttya, Danikó sikátorja, Dóruj hegye, Éléná kertye, Falu bérke, Förcát úttya, Gászka bungártya, Godán hegye, Imre lapossa, Jenő bá érdeje, Kácsör hegye, Kárkuj bérke, Keceli bungártya, Kicsi hegye, *Király útja, Köverem teleje, Lacikó bungártya, Lájbála bérke, Láz úttya, Milus hegye, Mór' Andrizs bungártya, Morgó úttya, Nyáros úttya, Órihatár úttya, Pál bérce, Palló úttya, Pap kertye, Pap pusztája, Pircsuj bérke, Pétréa baci árka, Pogyeréj úttya, Pókaföd úttya, Révi bérke, Sándorika árka, *Sebestyén reti, Styirbuj csorgója, Szászút árka, Szászút higgya, Szászút úttya, Szekérút úttya, Templomok köze, Vérdzsel bérke, *Záton árka, *Záton kerülete; 2) a viszony jelöletlen: Cichegy, *Egeroldal, *Hajómező, *Hajórév, *Keresztúrszeg, *Kornis rét, *Pad szurdok, *Pókaföd, *Postarét, *Polgár-földek, Szászút, Szekérút, Szőlötető, *Zölötörök, Vajdápa. A névutós összetételű helynevek közül a *Hidos fele, *Omlás felé, Ákosz bá felől, Román pap felől, Tamázs bá felől, *Hideg úton felyül, *Holtvizen túl, Visz köszt, Kértek megett és *Záton megett, továbbá a *Kis to mellett és *Szamos mellett nevet említtem meg. Érdekes, hogy a más vidéken oly gyakori alatt névutót itt mindössze három okleveles adatban találjuk meg: *Esztergár alatt, *Oldal alatt és *Siga Dombja alatt.¹⁸

Nem haladhatunk el szó nélkül azok mellett a külső és belső: lelki tényezők mellett sem, melyek a helyeket elnevező lakosság névadó készségét a névadáskor irányították. A magyar helynévadásnak egyik legősibb módja az, mikor a tulajdonos puszta neve válik a hely nevévé.¹⁹ Árpáston ma mindössze néhány ilyen név van: *Bárnamica* és *Sipas*. Újabban azonban már ezt a *Sipas* nevű helyet kezdik emlegetni *Sipasnál* néven is (Ha a *Bonta* név személynévi eredetű, akkor ez is ebbe a csoportba tartozik).²⁰ Annál több a személynévből képzett helynév. Könnyebb áttekinthetőség kedvéért csoportosítom őket. a) Családnévvel képzett helynevek: *Andájiba*, *Balag-uca*, *Binygyáné felől*, *Binygyáné kertye*, *Keceli bungártya*, *Keceli kertye*, *Kerekesé*, *Kerekes hegye*, **Kornis rét*, *Mózsatehető*, *Pókaföd*, **Sebestyén réti*, *Svárc kertye*, *Téglás árka*, *Téglásszölő*, *Virtáné árka*, *Virtáné hegye*; b) keresztnévből képzett helynevek: *Éléná kertye*, **Imre lapossa*, *Jenő bá érdeje*, *Józsine*, **Pál bérce*, *Pétréa baci árka*, *Samu táblája*, **Siga Dombja alatt*, *Tamázs bá felől*; c) családnév + keresztnév: *Mór' Andrizs bungártya*; d) becenévvel képzett helynevek: *Bancsikó rütye*, *Danikó sikátorja*, *Lacikó bungártya*, *Milus hegye*, *Révi bérke*, *Sándorika árka*; e) gúny- vagy ragadványnévvel képzett helynevek: *Csűj hegye*, *Csáncsi bá kertye*, *Csáncsi csörgója*, *Csáncsi szőlője*, *Csára kasztája*, *Csató bungártya*, *Dóruj hegye*, *Gászka*

¹⁸ Vö. Gergely Béla, Kalotaszeg névutós helynevei: MNyelv IV (1942), 158–82. és kny. Dolg. a Ferenc József tud. egyet. Magyar Nyelvtud. Intézetéből. 1. sz.

¹⁹ Szabó T. Attila, A helynévgyűjtés jelentősége és módszere: MNy. XXX (1934), 166–7. és kny. 8–9. — Ua., Puszta személynévek helyneveinkben. Kristóf emlékkönyv, Kolozsvár, 1939. 269. kk. — Ua., A személynévek helyneveinkben: MNyelv II (1940), 81. kk. és kny. Dolg. a depr. Tisza István tudományegyet. Magyar Népryelvkutató Intézetéből. 9. sz. Debrecen, 1940. 3 kk.

²⁰ Látszólag ebbe a csoportba tartozik a *Józsine* helynév is, de valószínűek tartom, hogy a *Józsine* név rövidült alakjával van dolgunk.

bungártya, *Gizáné árka*, *Godán hegye*, *Gyula sikátorja* (melléknév), *Hukuka sikátorja*, *Kácsor hegye*, *Kirkuj bërke*, *Lájbála bërke*, *Pírcsuj bërke*, *Pétréa baci árka*, *Styírbusz csörgója*, *Vérdzsél bërke*. — Van néhány olyan helynév is, mely szintén tulajdonosától kapta nevét, de nem személynév, hanem köznév: *Étyház bungártya*, *Étyházé*, *Falu bërke*, *Gróf szőlője*, *Pap kertye*, *Pap pusztája*, *Preutyászájéba*.

Más esetben a hely térszíni formája ragadta meg a névadó figyelmét. A leggyakrabban előforduló térszinforma-nevek ezek: *bère birc* 'hegy': *Palló bircé*, *domb* 'a hegynél kisebb, menedékesebb talajemelkedés': **Siga Dombja alatt*; *hegy* 'magasabb, meredekebb talajemelkedés': *Cúj hegye*, *Cic-hegy*, *Dórúj hegye*, *Godán hegye*, *Kácsör hegye*, *Kerekes hegye*, *Kicsi hegye*, *Körmöhegy*, *Milus hegye*, **Somoshegy*, *Virtáné hegye*; *kaszta* 'oldal, hegyoldal': *Csára kasztája*, *Kasztá*, *Kasztá beszericsi*, *Kasztá bürtucsi* és *Kasztá szárácsiji*; *lapos* 'hegyen lévő lapályos terület': **Imre lapossa*; *lonka* 'vízfolyás melletti lapályos hely': *Lonka*; *mező* 'füves terület, tiszta hely': **Ehmező*, **Hajómező*; *oldal* 'hegy vagy domb lejtős része': **Eger oldal*, **Oldal alatt*; *pad* 'lapostetejű, meredek oldalú földemelkedés': *Kispad*, **Pad*; *rét* ~ *rit* 'sík földterület, kaszáló': *Bancsikó ritte*, *Fenek-rít*, *Keresztúri rit*, *Rítek*; *szakadás* 'a föld le- vagy beszakadása következtében keletkezett talajmélyedés': *Szakadás*; *szeg* 'szeglet, sarok': *Félszeg*, **Keresztúrszeg*, **Középszeg*; *szurdok* 'szűk völgy': **Padszurdok*; *torok* 'a völgy nyílása, bejárata': *Lunka törka*, **Zölőtörök*; *vápa* *vápa* 'teknőalakú kisebb talajmélyedés': *Vájdápa*.

A falu határában előfordul több olyan név is, mely a kérdéses terület vízrajzi viszonyainak, növénytakarójának, gazdasági felhasználásának vagy talaja minőségének köszönheti nevét. Vízrajzi vonatkozású nevek ezek:²¹ *Börzaárka*, *Gizáné árka*, *Pétréa baci árka*, *Sándorika árka*, *Szászút árka*, *Téglás árka*, *Virtáné árka*. (árok 'időszakos vízfolyás'), *Csándi csörgója*, *Styírbusz csörgója* (csörgő 'forrás'), *Börza híggya*, *Csüröki híd*, *Lonkaji híd*, *Sósi híd*, *Szászút híggya*, *Kreánga* (az a hely, ahol a Számos mellékága kiválik a főágból), *Kasztá bürtucsi*,²² *Álsópatak*, *Décseji patak*, **Kispatak*, *Márgitaji patak*, **Hajórév*. **Sziget* (a Számos két ága közti terület neve), **Czeller (!)Tójánál*, **Fenekellen tó*, **Kerek tó*, **Kistó*, **Újtó*, **Viszköszet*, **Záton*, **Zátonárka*, **Záton kerülete*, **Záton megeti* (záton = piscina, insula; fischteich, insel). Az alábbi helyek viszont növénytakarójuktól, vagy valamely, az illető területre jellegzetes állattól kapták nevüket: *Börza*, *Falu bërke*, *Jenő bá érdeje*, *Kirkuj bërke*, *Lájbála bërke*, *Nyáros*, *Öriberek*, *Pír-csuj bërke*, *Révi bërke*. **Somoshegy*, *Vérdzsél bërke*. *A Csató bungártya*, az *Étyház bungártya*, a *Gászka bungártya*, a *Keceli bungártya*, a *Mór' Andriusz bungártya*, a *Csándi bá kertye*, az *Éléna kertye*, a *Keceli kertye*, a *Kértek*, a *Pap kertye*, a *Svárc kertye*, a *Bélsőszőlő*, a *Csándi szőlője*, a *Danikó szőlője*, a *Gróf szőlője*, a *Téglásszőlő* esetében a hely gazdasági felhasználása

²¹ A felsorolásban a fontosabb vízrajzi vonatkozású kifejezések sorrendjében csoportosítottam a helyneveket. E kifejezések teljesebb jegyzékét l. Szabó T. Attila, A kalotaszegi helynévanyag vízrajzi szókínese: ETI. évkönyve 1940—1, 221. kk.

²² A *burtuka* szóval kapcsolatban l. a ¹⁷. jegyzetet.

irányította a névadást. A *Kasztá szárácsiji* és a *Pap pusztája* nevű hely használhatatlanságának köszönheti nevét. Sok esetben a talaj minősége játszik döntő szerepet a névadásban. Ilyen nevek Árpáston ezek: *Álsóporond*, *Küvecses*, *Küves*, *Molosz*, *Prunygyisör*, *Sós* és *Sóska*.

A hely fekvése, kiterjedése szintén fontos tényező. A *Szőlők ūja*, az *Álsótemető*, az *Álsóüsvény*, az *Álsóporond* alacsonyabb fekvésétől, a *Felsőtemető* és a *Felsőüsvény* viszonylag magasabb fekvéséért kapta ezt a nevet. A *Belsőszőlő* nevű helyet állítólag azért nevezték el így, hogy megkülönböztessék a határban található, tehát a falutól távolabb fekvő szőlővel beültetett területektől. A *Kicsitemető*, a *Kispad* és a *Kisucca* helynév *kicsi*: *kis* jelzője a szóbanforgó hely kiterjedésére utal. Néha az is irányadó, hogy a kérdéses hely melyik közismertebb személy vagy hely közelében található. A falu főutcájának egy *Ákos* nevű tulajdonos boltja előtti részére azt mondják: *Ákos bá felől*. Ugyanígy értelmezendő a *Román pap felől* elnevezés is. Ilyen alapon nevezték el a falu dűlőútjait is. Annak a határrésznek a nevéből képezték nevét, amely felé vezet: *Bancsikó ríttye úttya*, *Bonta úttya*, *Börza úttya*, *Brányistyaји út*, *Csürök úttya*, *Élyház úttya*, *Fenékrít úttya*, *Főrcát úttya*, *Kispad úttya*, *Láz úttya*, *Mörgő úttya*, *Nyáros úttya*, *Órihatár úttya*, *Palló úttya*, *Porgyéréj úttya*, *Pókaföd úttya*, *Samutábláje úttya*, *Sós úttya*, *Szászúl úttya*, *Szőlőkája úttya*. Ebbe a csoportba tartozik a szomszédos Magyardécse fele vezető *Décseji út*, az ebbe torkolló sikátor, a Magyardécse felől folyó *Décseji patak* s a szentmargitai határban eredő, de az árpástói határon is átfolyó *Márgitaji patok*.

A helynevek érdekes csoportját alkotják a nép élcelődő, humoros hangulatából fakadó nevek. Az árpástói helynévanyagban három ilyen névvel találkozunk: *Boznya*, *Cseszkedi-ucca* és *Galicija*. Közülük különösen ez utóbbi érdemel figyelmet, mivel a gyermekek helynévadó készségének eredménye. A felnőttek közül nem egy nem akar tudomást szerezni róla (talán éppen azért, mert a gyermekektől ered), a fiatalság és a gyermekek ugyanakkor széltében-hosszában használják [vö. még MNy. XI. 63].

2.

A falu helynévanyagával kapcsolatos kérdések válaszása után áttérek a helynévanyag betűrendes felsorolására. A jelenleg is élő és csak oklevelekből kimutatható helyneveket egyaránt közlöm. Ez utóbbiakat * -gal különböztetem meg a többitől. A címszó mindig a helynév köznyelvi alakjával azonos. Utána következik a népnyelvi alak, majd ~ jele után a rumén lakosság használta helynév. Abban az esetben, ha a köznyelvi és a népnyelvi alak egyezik, csak a köznyelvit tüntetem fel. Azután []-be tett számmal a szóbanforgó hely hozzávetőleges helyét jelölöm meg a mellékelt térképvázlaton. Vázlatom elkészítésekor arra törekedtem, hogy az egymás után következő számok lehetőleg egymás mellett legyenek. ()-ben rövidítve utalok a kérdéses területen jelenleg üzött gazdálkodásra.²³ Ugyancsak rövidítve jelzem az okleveles adatok forrását is.²⁴

²³ E rövidítések magyarázatát l. a 2. jegyzetben.

²⁴ Forrásrövidítéseim magyarázatát l. a 2. jegyzetben. Itt jegyzem meg, hogy a jelenlegi helynévanyagot 1941 tavaszán gyűjtöttem, majd 1943 decem-

Ákos bá felől *Akozs bá felől* ~ *Pă de badga Akos* [4]. — A falu főutcájának egy Ákos nevű boltos boltja előtti része a Décei sikátor [12] s a Kisucca [3] közt. A rumének használta név a r. *bade* 'bácsi' és a m. *Ákos* keresztnév összetétele.

***Alsó forduló.** 1643: *Alsó forduló*. [K]. 1754: *Alsó forduló*. 1759: *Alsó forduló* [B]. — Tagosítás előtt a határnak az országút és a Szamos közt elterülő részét jelölte. E kifejezés ma már egyáltalán nem hallható a faluban.

Alsőösvény *Alsőösvény* ~ *Kărăreă dîm dîos* [121] (ösv.) — A Gróf szőlőjén [120] átvezető gyalogút neve. Népnyelvi szempontból is értékes adat; *ösvény* szavunk eredetibb *üsvény* alakját őrzi (Oklsz). A rumén lakosság lefordította a hely magyar nevét, és azt használja.

Alsópatak *Alsópatak* [2] (p. és sik.) — A Décei pataknak a falun átfolyó része. Sekély vizű lévén, egyúttal sikátor is.

Alsóporond *Alsóporond* [60]. 1774: *Alsó Porondon* [B]. 1864: *Alsó porond* [K]. — A Szamoson túl található a Faluberke szomszédságában. A Szamos árterületéhez tartozik, tehát iszapos, porondos terület.

Alsótemető *Alsótemető* [97] (te.). — A falu református lakosságának egyik temetkezési helye mindjárt a falu szomszédságában. Azért nevezik így, mert a Felsőtemetőnél alacsonyabban fekszik. Nevezik *Kicsitemető*nek is.

berében ellenőriztem és kiegészítettem. A gyűjtésben Trombitás Márton árpástói gazdálkodó és két tanítványom volt segítségemre. Az egyik Trombitás Bernát VI. osztályos tanuló. Trombitás 15 éves koráig élt a faluban s a szünetidőben azóta is együtt dolgozik szüleiével. A falu határának minden zegézugát ismeri s odaadó támogatása lényegesen megkönnyítette munkámat. Másik tanítványom Móra Ferenc árpástói legény, 1940–41-ben a dési m. kir. áll. gimnázium III. osztályos tanulója. Szíves támogatásukért mindannyiunknak e helyen is köszönetet mondok.

Alszeg *Alszeg* [19]. — A falu alsó, Szentmargita fele eső vége. Újabban nevezik *Boznyának* is.

Andáéba *Andájiba* ~ *Înta lui Anda* [27] (sz., k.). — A Csürök [20] és a Tálámnyir [28] szomszédságában található földterület. Valószínűleg személynévből képzett helynév. Kalotaszegen is előfordul [KszgHn. 340]. PESTY FRIGYES MgHn. Zala megyéből említi. A helynév népnyelvi alakja egyébként az árpástói népnyelv í-ző sajátosságát tükrözi. A rumén lakosság a magyarok használta nevet vette át. A magyarság emlegeti *Andánál* néven is.

Balog-utca *Balaguca* ~ *Bolog* [6] (út). — A falu egyik utcája. Személynévi eredetű helynév. A rumén lakosság a magyar nevet használja.

Bancsikó rétje *Bancsikó rîttje* ~ *Rîtu Bancîki* [117] (le.). — A *Ciujhegye* [114] és a *Szekerút* [80] közt található. Becenéből képzett helynév. *Bancsi* alakban Kalotaszegen is gyakori [KszgHn. 344]. Az árpástói magyar népnyelv í-ző sajátosságát tükrözi. A rumének a magyar nevet fordították le.

Bancsikó rétje útja *Bancsikó rîttje úttya* ~ *Drumu Rîtului Bancîki* [118] (út). — A Bancsikó rétje fele vezető mezei út neve. A rumének használta név fordítás: a r. *drum* 'út' szó határozott névelős alakjának és az előbbi helynév genitívuszi alakjának összetétele.

Barnamica *Barnamica* ~ *Bor-*

nomitsa [165] (le., k., gy.). — A név jelölte hely a szomszédos Magyardécsre határához tartozik ugyan, de tulajdonosa árpástói gazda, s így ez a név is hozzátartozik a lakosság ajkán jelenleg élő helynévanyaghoz. A név eredetét magyarázni nem tudom. Valószínűnek tartom, hogy a Bornemisza családnév népiesen ejtett alakjával van dolgunk. A kolozsmegyei Válaszúton hallottam ugyanis, hogy egyik régi harangjukra rá van írva a báró *Bárnamica Erzsébet* neve. Árpástón kérdésemre azt mondták ugyan, hogy ilyen személynévre nem emlékeznek, de az oklevelek tanúsága szerint a Bornemisza családnak is volt a falu határában birtoka [KÁDÁR, 70]. A rumén lakosság a magyaroktól hallott nevet vette át.

Belső szőlő *Belsőszőlő* [125] (szö.). — A Grófszőlője [120] s a Patak közt található szőlős terület neve. Állítólag azért nevezik így, hogy megkülönböztessék a határban szétzört szőlővel beültetett területektől.

***Bikó martja.** 1754: *Bikó Marttya* [K]. A *Bikó Martján* (sz.) [SzEm]. — Ma ilyen nevű hely nincs a faluban. Adatok híján nem tudom térképvázlatomon elhelyezni. A név utótagja *mart* 'part' szavunk; előtagját személynévről nézem. E tag azonban lehet elírásból vagy sajtóhibából keletkezett alakja is a *Bika* előtagnak.

Bindeáné felől *Binygyáné felől* ~ *Íntre beserič* [16]. — Egy Bindeáné (*Binygyáné*) nevű asszony háza előtti kis térség neve. A gyermekek kedvelt játszóhelye. Névváltozata: *Templomok köze*. A ru-

mén lakosság ez utóbbi nevet fordította le.

Bindeáné kertje *Binygyáné kertye* ~ *Grădina lui Lelea Roză* [150] (gy., k.). — Vértáné hegye [157] és a falu közt terül el. Nevét jelenlegi tulajdonosától kapta, tehát egészen újkeletű névvel van dolgunk. A rumén lakosság a tulajdonos keresztnévvel képzett nevet használ.

Bonta ~ *Bonta* [41] (sz., k.). 1754: *Bonta* (sz.). 1774: A *Bontába* (sz.) [B]. 1864: *Bonta* [K]. — Lapos terület az Őri határ [38] szomszédságában. Ma is inkább szántó, csak kevés kaszáló van benne. Valószínűnek tartom, hogy személynévi eredetű név. Mint személynév először 1450-ben fordul elő okleveleinkben [Ok!Sz.]. Köznévi adatunk is van reá 'bicolor, maculosus, diversi coloris; bunt' jelentésben.²⁵ A rumén lakosság a magyar nevet használja.

***Bonta hátán.** 1759: A *Bonta Hátán* (sz.) [B]. — A Bonta egyik részére vonatkozó okleveles adat. Ma ilyen nevű hely nincs a Bontában.

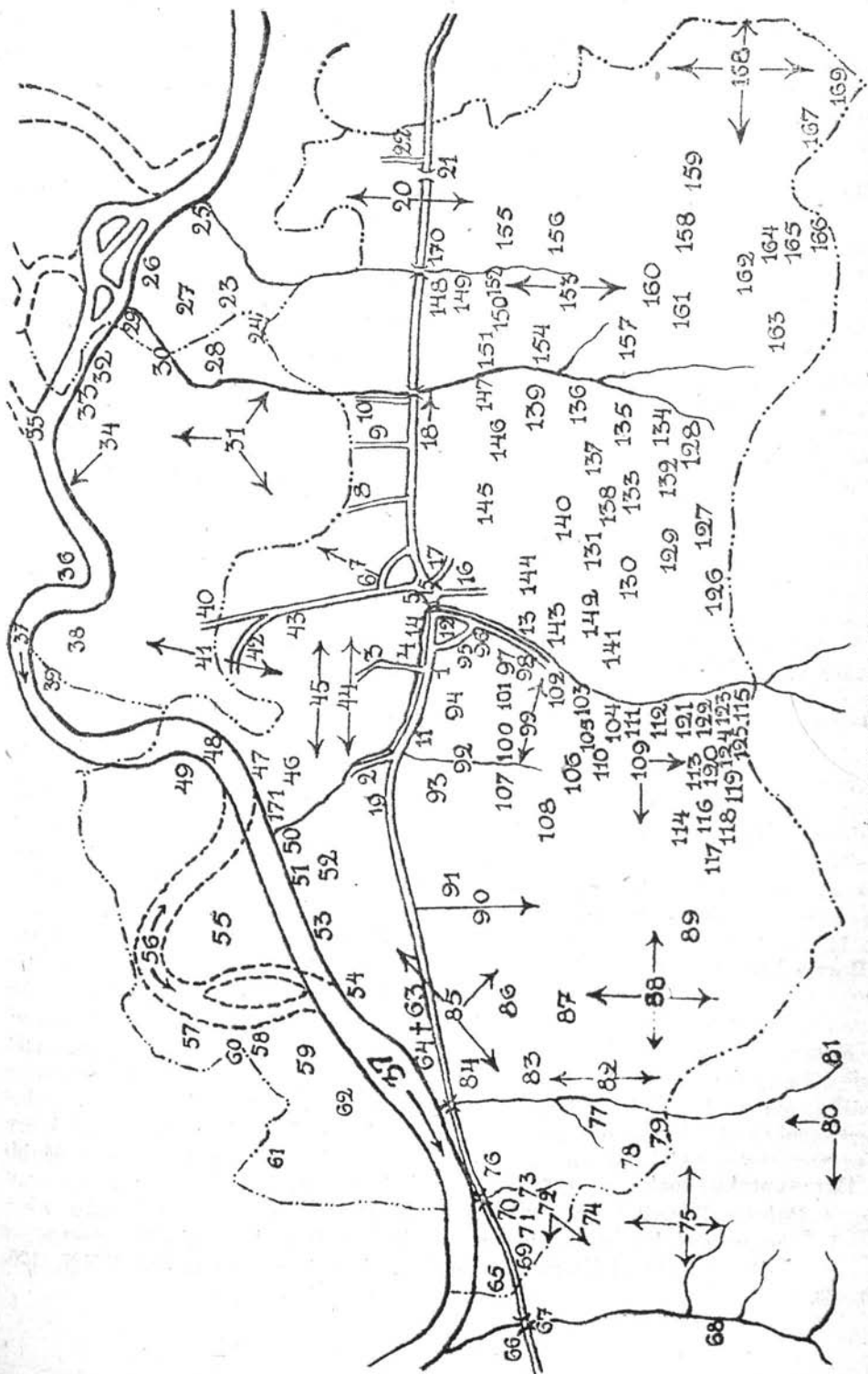
***Bonta kerületében.** 1774: A *Bonta Kerületiben* (sz.) [B]. — A Bontára vonatkozik ez az okleveles adat is. Ma ilyen alakban nem hallható.

Bonta útja *Bonta útja* ~ *Drumu dim Bonta* [42] (út). — Bonta felé vezető dűlőút neve.

***Borjukert.** 1754: A *Borju kertbe* (k.) [SzEm]. *burjukert* [K]. 1774: A *Bornya (!) Kertben* (sz.) [B]. 1864: *Bornjukert* [K.] — Feledésbe merült helynév. Előtagja kétségtelenül *borjú* (N.: *börnyu*) szavunk.

***Borjukert szélében.** 1774: A *Bor-*

²⁵ Ugyanígy Bartha Katalin, Szókinest tanulmány a magyar nyelv színelnevezéseiről: *Dolg*, a depr. Tisza I. tud. egyet. Magyar Nyelvészeti Szemináriumából. 2. sz. 33.

Arpástó helynévterképe

Határ: 1957. kat. hold

nya (!) *Kert Széliben* (sz.) [B]. Az előbbi okleveles adat jelölte hely egyik részének neve. Ma erre az elnevezésre sem emlékszik senki a faluban. Adatok híján valószínű helyét sem tudom megállapítani.

Borza *Börza* ~ *Borza* [158] (sz., le.). 1754: A *Borza* n. h.-ben (sz.). 1759: A *Borzában* (sz.). 1774: A *Borza* (bu.) [B.], 1864: *Borza* [K.] — Nagy gödör a falu határának Magyardécsé felé eső részében. Nevét valószínűleg a hasonló nevű állattól kapta. Az sem lehetetlen, hogy az Erdélyszerte *borzafa* néven ismert bodzafáról nevezték el így. Igaz ugyan, hogy ezt a fa-faját ma a falu magyar lakossága is a rumén *soc* (olv. szok) szóval jelöli, de minden bizonnyal csak újabban került a magyarság nyelvébe. A *borza* szó egyébként a régiségben is, ma is gyakori helyneveinkben [Vö. OklSz. és KszgHn. 353—4]. A rumén lakosság változatlanul átvette a magyar nevet.

Borza árka *Börzaárka* [156] (á). — A *Börza* nevű határrészből lefolyó árok neve. Okleveleinkben *Borza pataka* néven fordul elő.

Borza hídja *Börzahiggya* ~ *Podu Borzi* [148]. — Híd a megyei úton a Borzaárka felett. A rumén lakosság a magyaroktól hallott nevet fordította le.

Borza hídjánál *Börzahiggyánál* [170] (sz.). — A Borzahídja közvetlen környékét jelölik így.

***Borza pataka.** 1774: A *Borza Patakába* (sz.). — Minden bizonnyal a ma Borza árka néven ismert árokra és közvetlen környékére vonatkozó okleveles adat.

***Borzapataka torka.** 1774: A *Borza Pataka Torkába* (sz.). [B]. — A **Borza pataka*, ma: *Borza*

²⁶ Az ilyen tréfás háttérű helynevekre l. MNy. XXIX, 52., XXX, 170. XL, 63.

árka kitorkolása a dombok lábánál elterülő sík vidékre. Ma csak Borza torka néven ismerik a falu lakói.

Borza torka *Börzatörka* ~ *Plăicoru Borzi* [149] (sz.). 1622: *Borzatorka.* 1643: *Borzatorka.* 1754: *borzatorka* [K.], 1774: A *Borza Torkában* (sz.) [B]. — A Borza árka kiszélesedő völgye ott, ahol az árok lapos területre lép. Nevét térszíni formájától kapta. A *torok* szó hasonló jelentésű használata Kalotaszeg helynévanyagában is gyakori [Vö. KszgTfsz. 48—9]. A rumén lakosság használta elnevezés más szemlélet eredménye. Az ő figyelmüket a dombnak a lapályllyal érintkező része, a domb lába ragadta meg. A rumén elnevezés előtagja a r. *picior* (N.: *plăicor*) 'láb' szó határozott névelős alakja, utótagja a magyarból kölcsönzött *Börza* helynév genitívuszi alakja.

***Borza torkánál.** 1754: A *Borza Torkánál* (sz.) [SzEm]. — Ez az elnevezés a Borza torka közvetlen környékét jelölte. Ma ilyen alakban nem hallottam.

Borza útja *Börzaúttya* ~ *Drumu Borzi* [155]. — A *Börza* nevű hely felé vezető dűlőút neve. A rumének használta elnevezés magyarból fordított.

Bosznia *Boznya* ~ *Bozna* [19]. — A falu alsó, Szentmargita felé eső vége. A név egy, a falunak ebben a részében lakó s a boszniai okkupációban résztvev embertől ered. Mivel a falu közepétől meglehetősen messze lakott, ittás állatban mindig azt mondta, hogy *Boznya* megy. Tehát egy újabb keletű, tréfás háttérű névvel van dolgunk.²⁶ A rumén lakosság minden változtatás nélkül átvette a

magyar nevet. Névváltozata: *Alszeg*. Ezt l. ott.

Brányistya ~ *Branishta* [31] (sz.) 1864: *Brányistya* (Jó hely) [K]. — Lapos terület a Szamos mellett a Tálámnyir [28] és a Keresztúri rét [34] szomszédságában. Az elnevezés a ruménből kerülhetett a magyarság helynévkincsébe. A r. *branište* (bolgár *branište* 'védett erdő') a ruménben hármassal jelentésben él. Jelenthet: 1. védett erdőt, 2. kisebb erdőt, 3. fákkal körülvett szántóföldet (Vö. DictAc. I. 641). Az árpástói *Brányistya* eredetileg valószínűleg fák-tól övezett szántóföldet jelentett. A fákat később kiirtották, a név azonban megmaradt. Abból a körülményből, hogy először csak 1864-ben említik okleveleink, joggal feltételezhetjük, hogy nem tartozik a falu régebbi helynévkincséhez.

Brányistyai út *Brányistyaji út* ~ *Drumu Branishti* [10]. — Az előbbi hely fele vezető dűlőút neve.

***Büdöskút**, 1754: *Büdös Kut* (sz.) [SzEm]. 1864: *Büdöskut* [K]. — Feladásba került helynév. Adatok híján valószínű helyét sem tudom megállapítani. Az elnevezés arra enged következtetni, hogy valamikor kénese forrás volt e helyen.

Cellér tójánál, 1774: *Czellér Tojánál* (sz.) [B]. — A helynév német eredetű *cellér* < *Ziller* 'salarius; salzverkäufer' szavunkat örzi. Adatok híján nem tudom helyét megállapítani.

Cichegy ~ *Tsitshed* [127] (k., gyü., sz.). — Magas domboldal a Pókaföd [128] szomszédságában. A név utótagját tehát könnyű magyaráznunk. Az előtagban sze-

replő *Cic* szó kérdését, eredetét még mindig nem sikerült tisztázni. A nép rendszerint *csecs*, *csics*, *cic* szavunkkal azonosítja, s azt mondja, azért nevezik így, mert a hegy hasonlít az emlőhöz. SZABÓ T. ATTILA valószínűbbnek tartja, hogy személynévvel van dolgunk, annál is inkább, mert oklevelekben gyakran *Cic hegye* alakban fordul elő.²⁷ A helyszínen végzett gyűjtőmunka során eddig Désen, Ördöngösfüzesen és Árpáston fordult elő a *Cic hegy* helynév. A rumén lakosság változatlanul átvette a magyarok használta nevet.

Ciujhegye *Ciujhegye* ~ *D'alu lui Tsiu* [114] (le.). — A Szőlőtető [113] felett elterülő hegy. Nevét egy *Ciuj*-nak csúfolt embertől kapta. Nyelvészeti szempontból érdekes helynév. Érdekes a szó végén található *-uj* képző miatt. Amint MELICH JÁNOS MNy. XXIII—1927. 488—96 kimutatta az *-uj* képző már Szent István korában előfordul nyelvünkben Szent István nagybátyjának, *Prokuin*-nak nevében. Ugyanő mutatta ki azt is, hogy szláv eredetű képző s különösen a szerb nyelvben volt gyakori. Valószínű tehát, hogy hozzánk is tőlük került. A képzőnek kétféle szerepe lehet: 1. nomen possessi (Petruj- a Péter fia), 2. becéző szerepe. Az Árpáston lejegyzett *Ciuj hegye* ~ *D'alu lui Tsiu*, *Dörúj hegye* ~ *D'alu lui Doru*, *Kárkúj bérke* ~ *Bärku lui Kärku*, *Pírcsúj bérke* ~ *Bärku lui Pírču* és *Styirbúj csörgója* ~ *Örgäu lui Stirbu* helynévben előforduló *-uj* képző minden bizonnyal azonos a *Prokui* név *-uj* képzőjével.²⁸

²⁷ L. tőle Dés helynevei, Erd. Tud. Füzetek 101. sz. 20—1. és MNy. XXXVIII (1942), 124. — Hivatkozom rá *Ördöngösfüzes helynevei* című dolgozatomban [EM. 1944 : 229. és kny. Erd. Tud. Füzetek 180. sz. 14].

²⁸ A magyar nyelvterületen ma csak magyar-rumén vegyeslakosságú fal-

Ciujhegy teteje *Ciujhety teteje* [116]. — A Ciuj hegye felső, lapos része.

Csándi bá kertje *Csándi bá kertye* ~ *A lui Čandi* [95] (gyü.) — Gyümölcsöskert a Décei sikátor [12] mellett. Nevét tulajdonosa, egy *Csándin*ak csúfolt Albert Sándor nevű ember után kapta.

Csándi csorgója *Csándi csörgója* ~ *Čurgău lui Čandi* [77] (forrás). Bővizű forrás a Csándi szőlője nevű hely alatt. Nevét ez is az előbbi gazda után kapta. A rumén lakosság lefordította a magyar nevet.

Csándi szőlője ~ *Dziņa lui Čandi* [78] (szö.). — Egy darab szőlő kinn a határban.

Csándi szőlőjénél ~ *Csándi szőlőjénél* ~ *La dziņa lui Čandi* [79] (sz.). — Kis fennsík az előbbi hely felett.

vakban fordul elő ez az *-uj* végződés s nemcsak személynévben, hanem köznevekben is. Pl. *drákuj* 'ördög', *hocuj* 'tolvaj' *lunguj* 'a hosszú ember gúnyneve', *mácuj* 'bél', *mósuj* 'öreg', *mutuj* 'néma, ügyetlen', *prosztuj* 'buta, ügyetlen', *prunkuj* 'gyermek' [Vö. Blédy Géza, *Influența limbii române asupra limbii maghiare*. Studiu lexicologic. Sibiu, 1942. 14]. Előfordul helyneveinkben is. Ördöngösfüzesen jegyeztem le pl. a *Kóróty fundujja*, *Moneses fundujja*, *Sándormező fundujja* és *Gyirászim lázujja* neveket. A régiségekben rumén személynévben is kimutatható. Pașca Istvánnak „*Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*” (București, 1936) című művéből idézem ezeket az adatokat: *Czakuly* (1641), *Kraguj* (1511), *Draguj* (1758), *Hanguly* (1613), *Manczuj* (1633), *Nyagoj* (1680), *Nyaguj* (1726), *Porkuly* (1642), *Raduly* (1511), *Sztrimbuly* (1680), *Zerbuly* (1582), *Serbuly* (1588). A nevek végződésével részletesen nem foglalkozik ugyan, de megjegyzi, hogy a nevek magyarból visszakölcsönözött alakjával van dolgunk [I. m. 227]. E feltevésnek nem is lenne semmi akadálya, mivel láttuk, hogy e szláv eredetű képző a magyarban már Szent István korában megvolt. Abból a körülményből azonban, hogy az *-uj* végződés a magyar nyelvterületen ma csak a magyar-rumén, jobban mondva a rumén többségű helységek népnyelvében és ott is csak a rumén eredetű gúny- és helynevekben, továbbá köznevekben fordul elő, fel kell tételeznünk, hogy ezt a képzőt egykor a ruménban is általánosan használták. Véleményem szerint azonban nem minden *-uj* végződést azonosíthatunk e szláv eredetű képzővel. Az említett helynevek *-uj* végződése pl. a magyarból is magyarázható. Pl. *Kóróty fundu + m.-ja* birt. szem. rag. Ugyanígy elképzelhető a r. *lungu + m. ja* összetételből (pl. ilyen szókapcsolatban: A fene, hogy egyen meg lunguja!) egy *lunguj* alak téves elvonása. E téves elvonás rumén eredetű gúnynevek vagy személyt jelölő rokonságnevek irányító hatása.

Csara kasztája *Csàra kasztája* *Kosta lui Čora* [107] (k., gyü.). — Elég meredek domboldal a *Părăvâggi* [94] és a *Pogyerėj* [109] szomszédságában. A Szamos partján lakó mindenkori révész természetbeni járandósága. Az elnevezés is velük van kapcsolatban. A révészeket ugyanis ma *csàra* néven emlegetik a faluban. A helynév mindkét tagja rumén szó (r. népnyelvi *čoră* 'csóka' és népnyelvi *kosta* 'oldal, domboldal'), nyilvánvaló tehát, hogy tőlük ered az elnevezés is. A *kosta* kifejezés egyébként más helynévben is előfordul Árpáston: *Kasztá beszericsi*, *Kasztá burtucsi* és *Kasztá szárăcsiji* (Ezeket l. a megfelelő címszó alatt). Úgy látszik tehát, hogy a rumén eredetű *kasztá* kezdi kiszorítani az azonos térszíni formára utaló magyar *oldal* kifejezést.

Csató bungortja *Csató bungártlya*
 ~ *Bungäru a lui Cătău* [141]
 (gyü.). — Gyümölcsös a *Patak*
 [143] és a *Nyáros* [130] közt. A
 helynév előtagja a terület egykori
 tulajdonosának emlékét őrzi. Min-
 den bizonnyal gúnynév. Az utótag
 az Árpáston ma is hallható *bun-
 gart* 'gyümölcsös' kifejezés. Amint
 HORGER ANTAL MNy. X. 192 és
 SZABÓ T. ATTILA, MNy. XXX, 165.
 XXXIII, 336—42 kimutatta az
 erdélyi magyar helynevekben ma is
 előforduló *bongor*, *bongord* és *bun-
 gort* az erdélyi szászok nyelvéből
 került a magyarba. Jelenlegi, ma
 is élő adatot eddig csak négy hely-
 ről közöltek ugyan (Rugonfalvá-
 ról, Székelykeresztúrról, a szolnok-
 dobokaj Magyarécséből és Szász-
 nyíresről), de okleveleinkben nagy
 területről előfordul. Mivel már
 1624-ben helynévképzésre használ-
 ják, már akkor benne kellett len-
 nie az erdélyi köznyelvben. Az ár-
 pástói *bungart* a szónak eddig csak
 innen ismert a-zó alakváltozata.
 A falu helynévanyagában többször
 előfordul: *Etyház bungártlya*, *Ke-
 celi bungártlya*, *Lacikó bungártlya*
 és *Mór Andriás bungártlya*. Érde-
 kes, hogy több esetben a *kért* szó-
 val jelölik a gyümölcsöst: *Biny-
 gyáné kertye*, *Éléna kertye*, *Keceli
 kertye*, *Pap kertye* és *Svarc kertye*.
 Ennek az a magyarázata, hogy a
kért szóval a belsőségnek gyümölcs-
 fával beültetett részét, a *bungart*
 kifejezéssel pedig a határban talál-
 ható gyümölcsöst jelölik (A belső-
 ségnek az udvaron kívüli részét
 természetesen akkor is kertnek
 nevezik, ha nincs beültetve).

Cseszkedi-utca *Ceszchedi-ucca*
 [9]. A falu Sánchoz [23] vezető
 sikátora.

***Csorgónál**. 1724: a Hideg úton
 felyül a *Csorgonál* (sz.) [B.]. —

Ma ilyen nevű forrás nincs a falu
 határában.

Csűrök ~ *Lă șurî* [20] (sz.). —
 A falu Omlásalja fele eső végétől
 nem messze van az országút két
 oldalán. Régen állítólag csűrök vol-
 tak ezen a helyen, innen a neve.
 Ma néhány ház van itt.

Csűröki híd [21]. — Híd az
 előbbi helyben a Grigorojból le-
 folyó patak felett.

Csűrök útja *Csűrök útlya* ~
Drumu șuri [22]. — Út a *Csűrök*
 nevű határrészben.

Danikó sikátora *Danikó siká-
 tőrja* ~ *Uliçora lui Danikău* [8].
 — Egy Budai Dániel nevű gazda
 telke fele vezető sikátor. A *Danikó*
 a *Dániel* név becalakja. A rumé-
 nek használta névváltozat a Dániel
 név fordítása. A *Danikău* névben
 jelentkező szóvégi *ó > äü* hangvál-
 tozás a ruménbe került magyar sza-
 vakban közönséges.

Danikó szőlője ~ *Dăia lui Da-
 nikău* [89] (szö.). — A *Sipas* [144]
 és *Pogyéréj* [109] közt található.
 Ugyanazé a Budai Dánielé, akiről
 az előző helyet is elnevezték. A ru-
 mén lakosság használta név ma-
 gyarból fordított. A *dăie* a r. *vie*
 'szőlő' népnyelvi alakja.

Décsei patak *Décseji patak* [112].
 (p.). 1864: *Décsei patak* [K.]. —
 Az Árpástóval határos Magyar-
 decse felől folyó patak neve. A falu
 belterületén található szakaszát
Alsópatak néven ismerik; ez egy-
 ben sikátor is.

Décsei sikátor *Décseji sikátor*
 [12]. — *Décsei útba* [13] tor-
 kolló kis sikátor neve. Nevezik Hu-
 kuka sikátorának is.

Décsei út *Décseji út* ~ *Drumu
 D'ici* [13]. — A szomszédos Magyar-
 decsébe vezető út neve. Az 1940-es
 bécsi döntés után kiszélesítették és
 újból kövezték. A rumének hasz-

nálta név előtagja a r. *drum* 'út' szó határozott névelős alakja, utótagja pedig a ruménektől *D'içe*-nek ejtett falunév genitívuszi alakja.

Dóruj hegye *Dórùj hegye* ~ *Kösta lui Doru* [108] (szö., k.). — Elég meredek, magas domb a *Kerekes föggye* [105] szomszédságában. Tulajdonosáról, egy Beudean Izidor nevű rumén emberről nevezték el, akit az édesanyja *Doru*-nak becézett. A *Doruj* névvel kapcsolatban l. a *Ciuuj hegye* címszót.

***Dusza földje.** 1864: *Dusza földje* [K.]. — Feledésbe merült helynév.

***Egerben.** 1754: Az *Egerben* (sz.) [B.]. — Ma ilyen nevű hely sincs a faluban. *Egéroldal* alakban már 1622-ben előfordul. Kalotaszegen gyakori helynév (Vö. KszgHn. 369—70).

***Egéroldal.** 1622: *Egéroldal* [K.]. 1754: Az *Eger oldalon* (sz.) [SzEm.]. *eger oldal* [K.]. — Ez is feledésbe merült helynév.

Egyház bungortja *Étyház bungártya* [136] (gyü.). — A református egyház tulajdonát képező gyümölcsös a *Mórgó* [134] szomszédságában. Nevezik *Vágott*-nak is. A *bungárt* szóra vonatkozó megjegyzéseket l. *Csató bungortja* címszó alatt.

Egyházé *Étyházé* ~ *A klezi* [163] (le., e.). — A református egyház papi földje. A rumén helynév magyar kölcsönszó: m. *ekleziá* > r. *eklezije*, majd ebből a szókezdő e hang lekopásával *klezije*. A szókezdő e lekopása az első szótág hangsúlytalan voltával magyarázható.

Egyház útja *Étyház útja* [162]. — Az előbbi hely fele vezető dűlőút neve.

***Émező.** 1754: *ehmező* [K.]. Az *eh mezőbe* (sz.) [SzEm.]. 1774: Az *Éh Mezőben* (sz.) [B.]. — Feledésbe

merült helynév. Adatok híján valószínű helyét sem tudom megállapítani. E különös helynév értelmezésekor számbajöhet az *éh* '1. famés, hunger; 2. famelicus, 'hungrig' köznév. Ebben az esetben a szemlélet a föld, illetőleg terület sovány voltából indulhatott ki. Egyébként nagyon gyakori helynév [Vö. KszgHn. 173 és tölem Ördöngösfüzes helynevei: EM. 1944:232. — L. még SZABÓ T. ATTILA, GERGELY BÉLA, A kolozsmegyei Borsavölgy helynevei, Kvár, 1945. Mutató és EM. 1945: 113—4.]

Eléna kertje *Éléna kertje* ~ *Grădina lui Elena* [96] (gyü.). — Gyümölcsösökert a Csándj bá kertje szomszédságában. Egy *Éléna* nevű asszonyé volt. Halála után ide is temették.

***Eszterga.** 1622: *Eszterga* [K.]. 1774: *Eszterga* (sz.) [B.]. — A falu határában ma nincs ilyen nevű hely. A szomszédos Magyardécsé határában ellenben van *Esztergár* néven ismert terület, s okleveles adatunk minden bizonnyal erre vonatkozik. A név eredetét pontosan megmagyarázni nem tudom. Lehet, hogy az *eszterág* 'golya' tájszóra vezethető vissza, nem lehetetlen azonban az sem, hogy elvonás útján keletkezett *esztergál*, *esztergárol* 'tornó: drescheln; esztergával kerekít' igénkből. Ez utóbbit ilyen alakban ugyan nem, de *esztergár*, *isztergár*, *osztergár* származékát már 1243-ban említik okleveleink mint helynevet [Vö. OklSz.].

***Esztergájban.** 1754: Az *Esztergájban* (sz.) [B.]. 1864: *Esztergály* [K.]. — Valószínű, hogy az *Eszterga* és az elavult *áj* 'völgy' szavunk összetétele. Kalotaszegen is előfordul [KszgHn. 372].

***Esztergárban.** 1641: Az *Esztergarban* (sz.) [Bor.]. — A magyar-

décei határhoz tartozó *Esztergár* nevű helyre vonatkozó okleveles adat. Vö. *Eszterga*.

***Esztergár alatt.** 1715-ből említi a SzEm. levéltárának egy oklevele. Az előbbi hely alját jelölhette.

***Esztergár alja.** Kádár 1754-ből említi. Minden bizonnyal az előbbi címszóban foglalt helyre vonatkozik ez az okleveles adat is.

***Esztergár oldala.** 1759: Az *Esztergár oldalában* (sz.) [B.]. Az *Esztergár* nevű hely egyik részét jelölte.

***Esztergár teteje.** 1754: *esztergar teteje* [K.]. Az *Esztergár tetején* (sz.) [SzEm.]. — Az *Esztergár* nevű hely felső részének neve. Hogy az *Esztergár alatt*, *Esztergár alja*, *Esztergár oldala* és *Esztergár teteje* elnevezés előfordul-e Magyardecse jelenlegi helynévanyagában, nem tudom.*

Falu berke *Falu bërke ~ Bärku satului* [59] (k., le.). — Lapos terület a Szamos partján. A község tulajdona, innen a neve. A Szamos partján elterülő fűzfás, bokros területnek itt is berek a neve: *Kärkúj bërke*, *Láibála bërke*, *Pärcsúj bërke*, *Révi bërke*. A rumének használta név előtagja a m. *berek* 'nemus, saltus, lucus, virgultum; hain, gebüsch' átvétele. Kalotaszeg rumén lakosságának helynévanyagában is gyakori e helynév [KszgHn. 346] (Az *e* hang a rumén népnelvben ajakhangok után sok felé á-nak hangzik. Pl. *pă < pe, berc >*

* A kérdéses község határában 1941-ben Mátyás László lejegyzett egy *Esztergál ~ Eštërgál* helynevet; ez az *Esztergár* névnek a folyékony *r > l* cseréjével keletkezett alakváltozata. Lehet tehát, hogy itt és az előbbieken valóban a magyardecsei határhoz tartozó terület nevérl van szó [A szerk.].

bärc). A rumén név egyébként a magyar fordítása.

***Felső forduló.** 1643: *felső forduló* [K.]. 1754: *Felső forduló*. 1759: *Felső forduló* [B.]. — A falu határának Magyardecse felé eső részét jelölte egykor. A tagosítás alkalmával megszűnt a fordulós rendszer, s az elnevezés is feledésbe merült.

***Felső hegy** 1717: Az *Felső hegyben* (szö.) [Beth.] — Valószínű, hogy ez az okleveles adat a ma *Szölötető* néven ismert helyre vonatkozik.

Felsőösvény *Felsőösveny ~ Kärarega din sus* [112]. — A Grófszölője [120] nevű helyen áthaladó ösvényt nevezik így. Népnyelvi szempontból is fontos adat, mivel *ösvény* szavunk régebbi *üsvény* alakját őrzi. A rumén lakosság használta név nyilván a magyar elnevezés fordítása.

***Felsőporond.** 1774: A *Felső Porondon* alias a Bánffy Részen (sz.) [B.]. — Valószínűnek tartom, hogy a *Prunyygisor* néven ismert hely régi neve.

***Felső szőlőhegy.** 1754: *felső szőlőhegy* [B.]. A *Felső Szőlő hegyben* (gyü., k.) [SzEm.]. — Valószínűleg a ma *Szölötető* néven ismert hely egykori névváltozata lehetett ez is (Vö. *Felső hegy*).

Felsőtemető *Felsőtemető* [104]. Az *Alsótemető* [97] felett található református temető.

Felsőzeg *Felsőzeg ~ Susu* [18]. — A falu felső, Omlásalja fele eső része.

***Feneketlen tó.** Kádár említi 1754-ből. Vezetőm szerint a Szamoson túl lehetett. A jelzett helyen ma ingoványos, lápos a hely.

***Feneketlen tónál** (sz.). A SzEm. levéltárának egy oklevele említi 1754-ből.

Fenekrét *Fenekrít* ~ *La leb* [29] (sz., k.). — Vezetőm szerint azért nevezik így, mert a határ végében, fenekében fekszik. A név előtagját képező *fenék* szónak azonban egészen más jelentése van. Valószínűnek tartom, hogy a szó régi 'palus, lutum; moras' jelentését őrzi e helynév. Az OklSz. tanúsága szerint ilyen jelentésben már 1269 óta előfordul helyneveinkben. A helynév utótagja a hely térszíni formájával magyarázható. A rumén lakosság a szomszédos *Láb* nevű hely nevével nevezi meg ezt területet is.

Fenekrét útja *Fenekrít útlya* ~ *Drumu Lebului* [30]. — Az előbbi hely felé vezető dűlőút neve.

Forcát *Fòrcát* ~ *Fortsata* [164] (le.). — Egy Mózsa Sándor nevű birtokostól az 1920-as években ki-sajátított egy darab legelő újabb neve. A név egyébként a r. *forța* 'erőltetni, erőszakolni' igenévi származéka.

Forcát útja *Forcát útlya* ~ *Drumu Fortsatului* [159]. — Az előbbi hely fele vezető dűlőút neve.

Galicia *Galicija* ~ *Galitsija* [151]. — Meredek oldal a Felszegtől nem messze. A gyermekek kedvenc szánkázó helye. Mivel nagyon meredek domboldal, a lesiklás épp oly veszélyes rajta, mint a galiciai harctér volt édesapjuk részére. Az elnevezés egészen új, a felnőttek közül nem egy nem ismeri el létjogosultságát [MNy. XL (1944), 63].

Gizáné árka *Gizáné árka* [73] (á.). — Árok a Szászút [72] nevű helyben. Másik neve *Szászút árka*. Ezt l. ott.

Giszka bungortja *Giszka bungartya* ~ *Bungăru lui Giska* [111] (gyü., szö.). — A Patak [143] és a Pogyeréj [109] közt található. Egy *Giszka* (r. *giscă* 'liba') gúnynéven emlegetett ember tulajdona. Rendes

neve Mureșan János. L. még *Csató bungortja*.

Godán hegye *Kosta lui Godan* [106] (k., gyü., szö.). — A *Dórúj hegye* [108] szomszédságában található magas domb. Nevét *Godán*-nak csufolt tulajdonosáról vette.

Grigoroj *Grigoròj* ~ *Grigoroj* [168]. — Fennsik a *Forcát* [164] és a *Palló* [167] közt. Rumén eredetű név. Minden bizonnyal a rumén *Gligor* ~ *Grigor* 'Gergely' keresztnév származéka.

Gróf szőlője [120] (szö.). — Szőlő a *Ciuj hegye* [114] és a *Szőlőlető* [113] szomszédságában. Régi tulajdonosa a Bánffy-, vagy Bethlen-család lehetett, azért nevezik így.

Gyálkos [50] (sz.). 1754: *gyalkos* [K.]. *La Gyálkos* (sz.) [B.]. *Gyalkos* (sz.) [SzEm.], 1774: *Gyalkos* (sz.) [B.], 1864: *Gyálkos*, 1898: *Gyalkos* dűlőben egy részt Postarétnak hívnak [K.]. — Lapályos terület a Szamos partján. Eredete ismeretlen.

Gyula sikátora *Gyula sikátörja* ~ *Între beseriçi* [17]. — Zsákutcaszerű sikátor. Nevét egy Gyula Sándor melléknéven ismert gazdától kapta, aki éppen a sikátor mellett lakik. A rumén lakosság a *Templomok köze* nevű hely rumén nevével jelöli.

***Hajómező**. Kádár említi 1622-ből *Hajómezőh* alakban. A komp közelében lehetett. Az árpástóiak a Szamoson közlekedő nagy csolnakot ma is *hajó*-nak nevezik.

***Hajómező partja**. Ezt az adatot is Kádár említi 1622-ből. Az előbbi néven ismert terület szamosparti részletét nevezhették így.

***Hajórév** [48]. 1754: *hajórév* [K.]. *Hajo rév* (sz.) [SzEm.], 1774: *Az hajó révinél* (sz.) [B.] — A Szamos partjának az a része, ahol a

komp kiköt. E révnek különösen 1787—1825 közt lehetett nagy jelentősége, mikor postaállomása is volt a falunak. Ma ilyen elnevezés nem hallható a faluban. Ma *Hídnál* néven emlegetik.

***Ház tára földek.** Kádár említi 1864-ből; értelmetlen, kétségtelenül elírás vagy sajtóhiba révén keletkezett helynévalak.

***Hideg úton felül.** 1724: *Hideg úton felyül* [B.]. — Feledésbe merült helynév. Adatok híján valószínű helyét sem tudom megállapítani.

Hídnál [5]. Két helyet is jelöl: 1. a Szamos partjának az a része, ahol a komp (az árpástói népnyelven *hid*) kikötő 2. a falu közepén található hid közvetlen környéke.

***Hidos fele.** 1807: A *Hidos fele* [Beth.]. A Szamos partján lehetett valahol, ott, ahol a komp kiköt.

***Holtvíz.** Kádár említi 1622-ből. Alighanem arra a ma Tó-nak nevezett holt Szamos-ágra vonatkozik, amelyben ma is van egy kevés víz.

***Holtvizen túl.** 1622: *Holtvizen túl* [K.]. — A Szamos említett holt ágán túl, tehát Retteg fele lehetett a jelzett terüle. Ma nem hallható ilyen alakban.

Horgos Horgos [38] (sz., le., k.). 1864: *Horgas* [K.]. — A Szamos közvetlen szomszédságában található. 'Curvus, flexuosus, uncus, obliquus, hamatus; gebogen, eingebogen; (hakenförmig, mit einem haken versehen)' jelentésű *horgas*, *horgos* szavunk 1325 óta kimutatható hely-, különösen víznevekben. Személynévként is előfordul [OKISz.] Kalotaszegen és Erdélyben másutt is gyakori helynév [KszgHn. 394].

Ördögösfüzesen is találkoztam vele.²⁹ Nevezik *Öri határnak* is.

Hukuka sikátora *Hukuka sikátorja* [12]. A Décei sikátor névváltozata.

***Imre laposa.** 1717: *Imreh laposa* (szö., egy része k., gyü.) [Beth.]. — Ilyen nevű hely ma nincs a falu határában. Adatok híján helyét sem tudom megállapítani. *Lapos* szavunk mint térszíni formanév fontos. 1288 óta többször említik okleveleink (OKISz.).

***Jabalasi.** Kádár említi 1864-ből. Minden bizonnyal a ma *Tabalasi* néven ismert terület nevének elírása.

Jenő bá erdeje *Jenő bá erdeje* ~ *Pădurea lui baḍea Ieni* [142]. (e.). — A Pap-pusztája [140] és a Nyáros [130] közt terül el. Nevét tulajdonosának köszönheti. A rumének a magyaroktól hallott nevet fordították le. A név utótagja a magyar *Jenő* keresztnév átvétele. A szóvégi m.-ő > r.-i hangmegfelelés szokatlan. Rendszerint -*ău* (*Esküllő* > *Ašk'ilău*), -*eu* (*temető* > *temeteu*) vagy -*iŭ* (*Sebő* > *Şebiu*) szokott neki megfelelni.

Józsine [32] (sz.). — Az *Örihatár* [38] és a *Láb* [26] közt található. Első pillanatra úgy tűnik fel, mintha pusztá személynév vált volna helynévvé. Valószínűbb azonban, hogy a *Józsineé* birtokos képzős alakból rövidült.

Jugarak [54] (sz.). — A Szamos balpartján található terület neve. Ruménből kölcsönzött név: a r. *iugăr* 'hold' (területmérték) szónak magyar többesjellel ellátott alakja. Okleveles adatunk nincs reá, tehát valószínű, hogy újabban keletkezett. Névváltozata: *Sózs dülő*.

²⁹ L. tölem Ördögösfüzes helynevei: EM. 1944 : 235 és kny. ErdTudFüz. 180. sz. 20.

Kácsor hegye *Kacsòr hegye* ~ *D'alu lui Kačor* [146] (gyü., szö., sz.). — Meredek domboldal a Nyáros [130] és a Láz [133] alatt. Egy *Kácsor* gúnynéven ismert Balázs János nevű embernek van földje ott, innen a név előtagja. A rumén név a magyar szószerinti fordítása.

Kasztá ~ *Košta* [99] (le.). — Meredek oldal a temető szomszédságában. Egy része a görög katolikus egyház tulajdona. A név a falu rumén lakosságától ered: r. *coastă*, népies ejtéssel *košta* 'oldal, hegyoldal'. A *Kasztá beszericsi*, a *Kasztá burtucsi* és a *Csára kasztája* nevű hely összefoglaló neve.

Kasztá beszericsi ~ *Košta beseriči* [101] (le.). — Az előbbi területnek a görög katolikus egyház tulajdonát képező része. E ruménektől eredő név a r. *coastă* (népies ejtéssel: *košta*) 'oldal, hegyoldal' határozott névelős alakjának s a r. *biserică* (népies ejtéssel: *beserikă*) 'templom, egyház' szó összetétele; ez került át a magyarba is.

Kasztá burtucsi ~ *Košta burtuči* [100] (le.). — A Kasztá néven említett domboldalnak egy bodonkút (Árpáston: *burtuka*) körül elterülő része. A név kétségtelenül a ruménból került a magyarba. A már említett r. *coastă* 'hegyoldal' és a r. *burtucă* 'kivájt és földbeásott fatörzsszel bélelt forrás' genitívuszi alakjának összetétele. A rumén kifejezés általában csak odvas fatörzset jelent ugyan (Dicț. Ac.Rom.), de Erdélyre az idézett jelentés is közismert [vö. Árvay József. KszgTszf. 10].

Kasztá szárcsiji ~ *Košta sărăciji* [74] (pu.). — Meredek, kopár domboldal a Szászúton [72] felül. A magyardécseiek *Kovács*

szene néven ismerik. Az árpástóiak használta név ruméni eredetű. Előtagja az előbbi helynevekben is előforduló *coastă* 'oldal, hegyoldal' kifejezés határozott névelős alakja, utótagja pedig a r. *sărăcie* (olv.: *sărăcsije*), 'nyomorúság' kifejezés genitívuszi alakja. Ezt is újabban keletkezett névként kell elkönyvelnünk.

Keceli bungortja *Keceli bungărta* ~ *Bungăru Kătseli* [139] (gyü.). — Gyümölcsöskert a Vágatt [136] szomszédságában. Jelenleg a református egyház tulajdona. A név előtagja személynév. *Keceli* nevű lakos ma nincs ugyan a faluban, de Kádár 1716 és 1866 közt többször említi Árpástó egykori birtokosai közt (i. m. 74–6). A név utótagjával kapcsolatban l. a *Csató bungortja* címszó alatt mondottakat. A rumén lakosság a magyarok használta nevet fordította le.

Keceli kertje *Keceli kërtye* ~ *Grăd'ina Kătseli* [43] (sz., gyü.). — A református egyház tulajdonát képező gyümölcsös a Bonta [41] és a Balag-uca [6] közt. A név előtagjáról l. az előző helynévvel kapcsolatban mondottakat. A *bungărt* és *kërt* kifejezés viszonyát a *Csató bungortja* címszó alatt érintettem. A rumén lakosság a magyaroktól hallott nevet fordította le.

***Kenderföldek.** 1774: *Kenderföldön* (sz.) [B]. 1864: *Kenderföld* [K]. — A terület neve a benne termesztett gazdanövénytől ered. Míután a kender termesztését ezen a területen felhagyták, idővel a név is feledésbe merült.

Kerekesé ~ *A lui Miška* [105] (le., sz.). — A Godán hegye [106] és a Dóruj hegye [108] felett terül el. Személynévi eredetű név. Egy Kerekes Mihály nevű embernek

volt sok földje ezen a területen. A rumén lakosság a tulajdonos magyar beceneve alapján nevezte el a területet. A magyar lakosság ismeri még *Kerekes fögyge* és *Kerekes hegye* néven is.

***Kerek tó.** 1754: *kerek to* [K.]. *Kerektonál* (sz.) [SzEm.]. — Ilyen nevű hely ma nincs a falu határában. Adatok híján térképvázlaton sem tudom elhelyezni. Valahol a Szamos szomszédságában lehetett.

Keresznél *Keresznél* ~ *La kruče* [63] (k.). — A falu közelében található Krisztus-kereszt környéke. A rumén lakosság használta elnevezés is a 'kereszt' jelentésű *r. krutše* szóval alakult.

Keresztúri rét *Keresztúri rét* ~ *ln'á Kristurulu* [34] (sz.). — A csicsókeresztúri határ szomszédságában található kaszáló neve. A hagyomány azt tartja, hogy egykor a keresztúriak tulajdona volt.

***Keresztúrszeg.** 1662: *Keresztúrszegh.* 1643: *Keresztúrszeg* [K.]. — Magam valószínűnek tartom, hogy mindkét okleveles adat az előbbi címszó alatt tárgyalt helyre vonatkozik. A név utótagja a régiségben már 1193-ban említett s nagyon elterjedt *szög, szög,* 'angulus, ecke, winkel' szavunkkal azonos (OkI Sz.). Kalotaszegen is gyakran előfordul helynevekben [Vö. KszgTfn. 44].

Kertek *Kertek* ~ *Grădinile* [44] (gyü.). — A falu telkeinek udvar mögötti része. A rumén név magyarból fordított, a *r. grădină* (a rumén népnyelvben oly elterjedt jésüléssel *grădină*) 'kert' szó többszámú határozott névelős alakja.

Kertek megett *Kertek megett* ~ *Pă după grădin* [45] (sz.). — A falu határának a falu telkeivel

érintkező része a Szamos és a falu közt. A rumén lakosság a magyaroktól hallott nevet fordította le.

Kicsi hegye ~ *Rätunduj* [147] (sz., gyü., szó.). — A Kácsor hegye [146] és a Vértáné hegye [157] közt található. A név előtagja vagy személynév, vagy gúnynev, mivel birtokos eset áll utána. A lakosság szerint viszont aránylag kicsi területe miatt nevezik így. A rumének használta név más szemlélet eredménye. Ők a domb alakja alapján nevezték el; *r. rotund* (népies ejtéssel *rätund*) 'kerek, gömbölyű'.

Kicsi temető [97] (te.). — Az Alsótemető névváltozata.

***Király útja.** Kádár említi 1622-ből. Az országút régi neve.

Kirkuj berke *Kirkuj berke* ~ *Bärku lui Kirku* [64] (berek, le., k.). — A Szamos partján található a Szakadás [70] közelében. Egy *Kirkuj* melléknéven ismert rumén emberé. Innen a területnév előtagja. Utótagja *berek* szavunkkal azonos. A rumének használta név előtagja a *m. berek* átvétele. A *Kirkuj* név végződésével kapcsolatban l. a *Ciuj hegye* címszó alatt mondottakat. L. még *Falu berke* címszó alatt.

Kispad ~ *Kispod* [153] (sz. és kevés szó.). 1774: *Kis Padon* (sz.). [B.]. 1864: *Kis pad* [K.]. — Az országútnál kezdődő s a Forcát [164] felé húzódó határrész. Nevét térszíni formájának köszönheti. A lapostetejű, meredekoldalú földemelkedést Kalotaszegen is *pad*-nak nevezik [Vö. KszgTfn. 39–40]. Okleveles adataink közt többször előfordul egy *Pad* nevű hely; e helynév ennek jelzős alakja lehet. A rumén lakosság átvette a magyaroktól hallott nevet.

***Kispad oldal.** 1622: *Kispad ol-*

dal [K.]. *Kispad oldalán* (sz.) [SzEm.]. — Az előbbi hely oldalos részére vonatkozó okleveles adat. Ma ilyen alakban nem hallható a faluban. Fontos adat, mert bizonyítja, hogy a *Kispad* elnevezés már 1622-ben élt a lakosság körében.

Kispad útja *Kispad útja* ~ *Drumu Kişpodului* [152]. — A *Kispad* nevű hely felé vezető dülőút neve. A rumén lakosság a magyar nevet fordította le. A név előtagja a r. *drum* 'út' szó egyesszámú határozott névelős alakja, utótagja pedig a magyarból kölcsönzött *Kişpod* területnév genitivuszi alakja.

***Kispatak.** Kádár említi 1864-ből. Ma ilyen nevű patak nincs a faluban; valószínűnek tartom, hogy ez az adat a ma *Alsópatak* néven ismert patakra vonatkozik.

***Kis porond.** 1754: *kis porond* [K.]. *Kiş porond* (sz.) [SzEm.]. 1774: *Kis Porondon* (sz.) [B.]. 1864: *Kis porond* [K.]. — Ilyen nevű hely ma nincs a faluban, csak *Alsóporond* és *Prunygyisör*. Mivel ez utóbbira okleveles adatunk nincs, valószínű, hogy e hely neve eredetileg **Kis porond* volt. A rumén elem túlsúlyba jutása következtében azonban a magyar név háttérbe szorult, s átadta helyét a rumének körében keletkezett *Prunygyisör* névnek.

***Kis tó.** Egy 1759-ből való adatból következtetve ilyen nevű tónak is kellett lennie egykor a falu határában. Ma ezt a nevet nem ismerik.

***Kistó mellett.** 1759: *Kisto mellett* (sz.) [B.]. — Az előbbi tó környékére vonatkozik.

Kis-utca *Kis-uca* ~ *Uliçora* [3]. — A falu egyik utcája. Rumén neve a r. *uliçă* 'sikátor' szó kicsinyítő képzős alakja.

Kojta kisutcája *Kojta kisuccája* [7]. — A falunak egy *Kojta* nevű gazda háza előtt elhaladó utcája, sikátora.

***Kornis rét.** 1774: *Kornis rétylyire menő* (sz.) [B.]. 1864: *Kornis-rét* [K.]. — Ez is a feledésbe merült helynevek csoportjába tartozik. Adatok híján még valószínű helyét sem tudom megállapítani. Előtagjában a gr. Kornis-család neve maradt fenn.

Körmöhegy *Körmöhegy* [124] (szó., gyű., k.). — Csúcsban végződő hegy a Grófszölője [120] és a Pogyeréj [109] közt. A lakosok felvilágosítása szerint azért nevezik így, mert alakja hasonlít a szarvasmarha körméhez. Kalotaszeg helynevei közt is előfordul *Körömhegy* alakban [KszgHn. 418], tehát nincs kizárva, hogy a név csakugyan térszíni formaviszonyokra utal.

Kövecses [86] (k.). — 1754: *kövecses* [K.]. *Követtes* (sz.) [SzEm.]. — Nehány holdnyi terület a Sándorika árka [87] alatt. Talaja ma is köves.

Köverem teteje. 1754: *köverem teteje* [K.]. *Köverem tetején* (sz.) [SzEm.]. — A szomszédos Magyardécsé határában található *Köverem* nevű helynek felső, az árpástói határba is átnyúló része. Ilyen néven csak a magyardécsiek ismerik. Az árpástóiak *Étyháze* néven emlegetik.

Köves Kúves ~ *T'etros* [33] (sz.). — A Keresztúri-rét [34] és a Láb [26] mellett elterülő kavicsos terület neve. A rumén lakosság a magyaroktól hallott nevet fordította le: a rumén név a r. *piatră* (népies ejtéssel: *fatră*) 'kő' -os képzős alakja.

***Középszeg.** 1717: Az Faluval által ellenben az Nagj Szamosnak Rettegh felől valo szélin az *Közép*

szeg n. h.-ben vagyon egy malom-
(na)k való hely [B.]. — Ez elne-
vezésre ma egyáltalán nem emlék-
szik a lakosság. A név utótagjával
kapcsolatban l. a **Keresztúrszeg*
címszó alatt mondottakat.

Kreánga ~ *Kreangă* [35] (be-
rek, le., k.). — Az Őri határ nevű
hely [38] szomszédságában talál-
ható. Nevét onnan kapta, hogy a
közelben válik ki a folyóból a Sza-
mosnak egy kis mellékága. A név
egyébként a rumén lakosságtól
származó helynevek csoportjába
tartozik (r. *creangă* 'ág'). A ma-
gyarban a helynév *Kreánga*, tehát
határozott névelős alakja honosod-
t meg.

Láb ~ *Leb* [26] (le.). — Sík ter-
ület a Nagy-Szamos balpartján.
Nevét onnan kapta, hogy közvet-
lenül a dombok aljában, lábánál
fekszik. Az OklSz. szerint e szó már
1295-ben előfordul helynévben. Ma
is gyakori helynév [KszgHn. 423].
A rumének a magyaroktól hallott
nevet vették át.

Lacikó bungortja *Lacikó bun-
gártya* ~ *Bungăru lui Latsikău*
[132] (gyü., szö., le.). — A Láz
[133] és a Pókafőd [128] közt ta-
lálható. A név előtagja a *László* ke-
resztnév becealakja, tehát keresztnév
(az utótagra l. a *Csató bun-
gortja* címszót). A rumén lakosság
a magyaroktól hallott nevet vette
át, illetőleg fordította le.

Lájbála berke *Lájbála berke* ~
Bärku lui Lăjbăla [55] (k.). — Je-
genyéktől s fűzfáktól körülvevő ka-
száló a Szamos partján. A név utó-
tagját ez a körülmény magyarázza.
Előtagja a hely egykori tulajdono-
sának, egy *Lájbála* gúnynéven is-
mert zsidó embernek emlékét őrzi
(A falusiak közlése szerint a *Láj-
bála* a magyar *Lajos* keresztnév
zsidó megfelelője).

***Lapát.** Kádár említi 1864-ből
Ilyen nevű hely ma nincs a falu
határában.

Láz ~ *Laz* [133] (k., sz., le.,
gyü., szö.). — A Borza [158] és a
Nyáros [130] közt terül el. E ter-
ületnév a nyelvjárásokban is elő-
forduló *láz* 'fennsík, erdei tisztás,
hegyi legelő vagy kaszáló' szavunk-
kal azonos (MTSz.). Kalotaszegről
is közölték mint helynevet [KszgHn.
83]. Az OklSz. szerint a régiség-
ben is előfordult helynevekben (Az
első adat 1259-ből való). A rumén
nyelvben is előfordul köznévként.
Itt bokroktól, gyökerektől megtisz-
tított, szánthatóvá tett területet je-
lent [Vö. Şăineanu, 358 és Ada-
mescu-Candrea 700]. Şăineanu a
szerbből származtatja. Adamescu-
Candrea viszont magyar kölcsön-
szónak tartja.

Láz útja *Láz útlya* ~ *Drumu
Lazului* [138]. — A Láz felé haladó
dűlőút neve.

Lonka ~ *Lunkă* [65] (sz.). —
Sík terület a Szamos balpartján a
határ Szentmargita felé eső végé-
ben. A *lonka*, *lanka* kifejezés a ré-
giségben is előfordul helynevekben
(OklSz.). Erdélyben ma tájszóként
és helynévként egyaránt előfordul
[MTSz. és KszgHn. 109, 173, 177].
Lanka alakban rumén köznévként.
A ruménben folyóvíz mellett elterülő
erdőt, kaszálót jelent *lvö*, Ada-
mescu-Candrea, 729 és Şăineanu,
373]. A címszóban foglalt helynév
jelentése a MTSz.-ban felsorolt je-
lentésváltozatok közül a 3. pont
alatt közölt 'víz mellett hely' jelen-
téssel azonos.

Lonkai híd *Lonkaji híd* [66]. —
Híd a Décei patak [112] felett az
Országúton. Azért nevezik Lonkai
hídnak, mert közvetlenül a Lonka
mellett található.

Lonka torka *Lonka tórka* [67].

1754: *lunkatoroka* [K.]. *Lunka törökba* (sz.) [SzEm.]. — A Lonka nevű helynek az a része, ahol a Margitai patak [68] kilép a dombok közül. *Torok* 'a völgy nyílása, bejárata' helynevekben gyakran előfordul [Vö. KszgTfn. 48—9]. A címszó alatt felsorolt két okleveles adat azért is fontos, mert bizonyítja, hogy régebben *Lunka* és *Lunka torok* alakban éltek e helynevek.

Margitai patak *Margitajai patak* [68]. — A szomszédos Szentmargita határában eredő és Árpástó határában a Szamosba ömlő patak neve.

***Melegalj** (szö) 1754: *Melegaly* [K.]. Az oklevél azt is elárulja, hogy eredetileg erdő volt. A tulajdonos az erdő kiirtása után beültette szőlővel. Térképvizslaton, adatok híján, nem tudom elhelyezni. A név előtagja *meleg* szavunkkal azonos, utótagja viszont a helynevekben oly gyakran előforduló *áj* ~ *aj* (aly) 'völgy' szavunkat örzi [HétTfn. 6, KszgTfn. 14—5].

Milusé féle ~ *D'aju lui Milus* [88] (k., sz.). — A *Kerekesé* [105] közelében található terület neve. Tulajdonosa egy Dénes Mihály nevű öreg ember, kit gyermekkorától *Milus* < r. Mihăluș 'Mihályka' néven becéznek. Ismerik e helyet *Milus hegye* néven is. A rumének használta elnevezés ennek felel meg.

Molosz ~ *Molos* [58] (sz.). — A Szamos partján található iszapos terület neve. A magyar lakosság is a ruménektől hallott néven nevezi. A két nyelvi alak közt az eltérés mindössze annyi, hogy a magyarok az első szótagot hangsúlyozzák, a rumének pedig az utolsó. A név egyébként a r. *mâl*

'iszap' szóval azonos, melynek Moldvában *mâl*. Erdélyben pedig *mol* változata van [vö. GÁLDI LÁSZLÓ, Oláh nyelvjárási elemek a magyarban: MNy. XXXVII (1941), 359].

Móra Andris bungortja *Mór' Andrîzs bungârtya* ~ *Bungâru lui Mor' Andriș* [145] (gyü.). — A Kácsor hegye [146] és a Sipos [144] közt terül el. A név a hely egykori tulajdonosának, egy Móra András nevű gazdának az emlékét örzi. A gyümölcsös jelölésére szolgáló *bungort* szóról l. Csató bungortja. A rumén lakosság a magyaroktól hallott nevet vette át, illetőleg fordította le.

Morgó Mörgő ~ *Murgău* [134] (szö., gyü.). 1864: *Mozgó* [K.]. — A Nyáros [130] tetejében található. A hagyomány szerint azért nevezték el így, mert régen, amikor még erdő borította, állandóan zúgott, morgott a szél fúvásától. Kalotaszegen is előfordul helynévként [KszgHn. 346]; az ország egész területén gyakori helynév. A rumén lakosság átvette a magyaroktól hallott nevet.

Morgó útja *Mörgő úttya* ~ *Drumu Murgăului* [135]. — A Morgó felé vezető dűlőút neve. A rumén lakosság lefordította a hely magyar nevét.

Morgó ösvénye *Mörgő üsvenye* [137]. — A Décsei útból a Morgó felé vezető ösvény neve. A név utótagja régebbi hangállapotot öriz.

***Mozgó.** E Kádár 1864-ből említette adat minden bizonnyal a Morgó név elírása vagy sajtóhiba révén keletkezett alakja.

Mózsa temető [103]. — A reformátusok temetőjének egy Mózsza Sándor nevű földbirtokos sírja körüli része [Vö. KÁDÁR, i. m. 78].

***Nagynyílak.** Kádár említi 1864-

ből. A földosztás ősi, nyilhúzással történt módjának emlékét őrzi. Ma ilyen nevű hely nincs a falu határában.

***Nagyszamos.** 1717: *Nagy Szamos* [Beth.]. — A falu határárt érintő s a lakosságtól *Szamos* néven ismert folyóvízre vonatkozó okleveles adat.

***Nagyszőlő** (szö.). 1672: *Nagy szőlő* (szö.) [Beth.]. — Ilyen nevű hely ma nincs a falu határában. A név feledésbe merülésének valószínűleg az e helyen üzött szőlőművelés abbahagyása volt az oka. Adatok híján helyét nem tudom meghatározni.

Nyáras *Nyáros ~ Naroš* [130]. (k., szö.). 1864: *Nyáros* [K.]. — A Morgó szomszédságában található. Egykor nyárfás terület lehetett. Az OklSz. szerint *nyáras*, *nyárjas*, *nyárras* 'populetus, pappelwald' szavunk régen is előfordul helynevekben. Kalotaszeg történeti és jelenlegi helynévanyagában is gyakori [KszgHn. 443]. Népnyelvi szempontból is fontos adat. Az árpástói népnyelvnek azt a satájságát tükrözi, mely szerint az *á* után következő *a*-t zártabbán *q*-nak ejti. Ez az *q* aztán a zártabbá válás fokozódásával átalakulhat *o*-vá. A rumén lakosság a magyar nevet használja.

Nyáras útja *Nyáros útja ~ Drumu Narošului* [131]. — A Nyáros felé vezető dűlőút neve. A rumének a magyar nevet fordították le.

Oláh-temető *Olátemető ~ Tsin-tirim* [102]. — A falu görög katólikus román lakosságának temet-

kezési helye. A rumén név a m. *cinterem* átvétele.³⁰

***Oldal alatt.** 1759: *Az oldal alatt* (sz., k.) [B.]. 1774: *Az oldal alatt* (sz.) [B.]. — Feledésbe merült név.

***Oldal aljában.** 1774: *Az oldal alyáb(an)* (sz.) [B.]. — Az előbbi név változata. Ma ezt az elnevezést sem ismerik a faluban.

***Omlás felé.** E Kádár említette okleveles adat (1622-ből való) a falu határának a mai Omlásalya község felé eső részét jelölhette, de lehet, hogy a ma *Szakadás* néven emlegetett omladék környékét nevezték így.

***Omlásalji határszélben.** 1754: *Az omlásalji határszélben* (sz.) [SzEm.]. — A falu határának az omlásalyi határral érintkező része. Ma ez az elnevezés nem hallható a faluban.

Országút *Országút ~ Drumu tsäri* [1]. 1754: *országútja* [K.]. 1759: *Az ország útján által Rugoban* (sz.) [B.]. — A falun áthaladó megyei út neve. A rumének használta név szó szerinti fordítása a magyar elnevezésnek.

Öri berek [39]. — Az Öri határ nevű hely fás, bokros része.

Öri határ *~ Inta Urjului* [38] (sz., k., l.). — A falu határának a szomszédos Felőr határával érintkező része. A szájhagyomány szerint sokáig vitás volt, hogy hová is tartozik. Az árpástóiak megesküdték, hogy az övék volt mindig, s azóta zavartalanul birtokolják. A vitára, ha hihetünk a szájhagyománynak, minden bizonnyal a Szamos mederváltoztatása szolgáltatott okot. E területet egyébként ne-

³⁰ Vö. Tamás Lajos, A magyar eredetű rumén kölcsönszavak művelődéstörténeti értékelése: ETI. évkönyve. 1942. 373. és kny. 27., továbbá tölem A rumén nyelvatlasz első három kötetének magyar eredetű anyaga: ETI. évkönyve. 1940–41. 128. és kny. 12.

vezik *Horgos*-nak is. A hely rumén neve Felőr rumén nevéből képzett. A falu rumén neve viszont a magyar névre vezethető vissza: m. *Ōr* > r. *Uriu*.³¹

Ōri határ útja Ōrihatár úttya ~ *Drumu dintla Uriului* [40]. — Az Ōri határ felé vezető dűlőút neve.

***Pad.** 1622: *Padon*. 1754: *pad* [K.]. *Pad* (sz.) [SzEm.]. — Ma ilyen nevű hely nincs a faluban, csak *Kispad*. E térszíni viszonyokat kifejező név minden bizonnyal a ma *Pogyéréj* néven ismert terület régi neve lehetett (Vö. a dolgozat bevezető részével s a *Pogyéréj* címszó alatt mondottakkal).

***Pados.** Kádár említi 1864-ből. Ma ezt az elnevezést sem ismerik.

***Padszurdok.** A címszóban foglalt elnevezést Kádár említi 1622-ből. Előtagja az előző helynevekben is előforduló *pad* 'lapostetejű, meredekoldalú földemelkedés', utótagja pedig 'szűk völgy' jelentésű s a nyelvjárások egy részében ma is élő *szurdok* ~ *szurduk* szavunk [Vö. HétfTfn. 17. KszgTfn. 45].

***Pál bércze.** 1622: *Pál bércze* [K.]. — Feledésbe merült helynév. Adatok híján nem tudom térkép-vázlatomon elhelyezni.

Palló ~ *Paloba* [167] (sz., l.). 1864: *Palló* [K.]. — Nagy árok a Barnamica [165] közelében. Régen palló lehetett e helyen. Amint a következő címszó alatt közölt okleveles adathól kitűnik, már 1643-ban is ismerték e helynevet. Hasonló helynév Kalotaszegen több is van [Vö. KszgVizr. 21—2. KszgHn. Mutató]. A rumén lakosság hasz-

nálta elnevezés a magyar név *-ba* határozóragos átvétele [vö. MNy. XXXV, 112, XXXVII, 112, 122 és XL, 63].

Palló bércze *Palló bírcze* [169]. 1643: *Paló Bercze*. 1754: *Pallobercze* [K.]. *A Pallo bertzin* [SzEm.]. — Palló felett emelkedő magas domb neve. A név utótagja a hely térszíni formájára utal, általában domb vagy hegy nagyságú földemelkedést jelöl. Helynevekben gyakran előfordul [KszgTfn. 17—8. HétfTfn. 7].

Palló útja Pallóúttya ~ *Drumu Palobdi* [166]. — A Palló felé vezető dűlőút neve. A rumének használta név előtagja a r. *drum* 'út' szó határozott névelős alakja, utótagja viszont a magyarból kölcsönzött *Paloba* helynév genitívuszi alakja [vö. MNy. XXXVII, 112].

Pap kertje *Pap kertye* ~ *Grădina lui popa* [91] (sz.). — A görög katolikus egyház papi javadalmasására szolgáló kis terület neve a falu Omlásalja felé eső végében. Régebben kertként művelték, ma szántó.

Pap pusztája *Pappusztája* ~ *Pustiia lui popa* [140]. — Bokros, puszta terület a Keceli bungortja [139] és a Jenő bá erdeje [142] szomszédságában. A református lekipásztor tulajdona, innen a neve.

Pärävágyi ~ *Pärävadi* [94] (ösv.). — A Pogyéréj ösvényéből [110] ágazik ki s a falu felé vezet. A névnek nem tudom magyarázatot adni.

Patakon *Patakan* ~ *Pă vale*

³¹ A hangsúlyos m. *ö-ő* > r. *u* hangváltozással kapcsolatban vö. pl. m. *cölp* > r. *tsuleap*, m. *dögöl* > r. *dugulešte*. [L. tölem: A rumén nyelvatlasz első három kötetének magyar eredetű anyaga: ETI. évkönyve. 1940—41 és kny. 12, 15, 128, f31]. A szóvégi *iu* hangsoport is megmagyarázható: Az erdélyi rumén népnelvben az *r* hang elég nagy területen *ri*-nek hangzik (vö. vl. r. *primarul* 'a bíró' a népnelvben *primáriu*).

[143] (sz., k., gyü.). — A Décei patak [112] közvetlen környéke. A rumén elnevezés a r. *pe* (népies ejtéssel: *pă* 'on, -en, -ön' és a r. *vale* (jésített ejtéssel *vale*) 'patak' szó összetétele. Jelentése tehát egyezik a magyarok használta elnevezés jelentésével.

Pétrea baci árka *Pétrea baci árka* ~ *A lui batsi* [90] (á.). — A Sándorika árka [87] és a Godán hegye [106] közt található árok. Nevét mostani tulajdonosa apjának, egy *Pétrea baci* gúnynéven ismert árpástói gazdának köszönheti. Állítólag azért csúfolták így, mert egy borjúból (becézve: *boci*) gazdagodott meg. A rumén lakosság is a *baci* gúnynév alapján nevezte el a helyet.

Piac Pijac ~ *Între beserîc* [15]. Kis térség a református és a görög katolikus templom közt.

Pircsuj berke *Pîrcsuj bërke* ~ *Bârku lui Pîrcu* [62] (l.). — Bokros, fűzfás terület. Innen a hely nevének *berek* utótagja. Előtagja tulajdonosának gúnyneve. Állítólag azért csúfolják így, mert az a száva járása, hogy *pîrcs, pîrcs*. Az előtag *-uj* végződéséről l. *Cîuj hegye* alatt.

Pogyéréj ~ *Poderej* [109] (sz.). 1754: *Pe Podirej* (sz.) [B.]. — A Kaszta [99] felett elterülő, alig emelkedő fensík neve. Kétségtelenül a rumén lakosság alkotta helynevek egyike. A r. *pod* < szl. *podu* származéka s fensíkot jelent [Dict. Encicl. II, 964 és Săineanu. 491]. Mivel a meredek oldalú Kaszta felett terül el, magyarul *Pad*-nak nevezhetnők. Valószínű is, hogy az oklevelekben többször

előforduló **Pad* volt e hely régi neve. Akkor még minden bizonnal magában foglalta a fensík meredek oldalát, a ma Kaszta néven ismert terület is. Később a rumén elem szaporodásával mindinkább kezdett erőrekapni az ugyanazon térszíni viszonyokat jelölő rumén elnevezés is; végül aztán az új név teljesen kiszorította a magyar elnevezést.

Pogyéréj útja *Pogyéréj úttya* ~ *Drumu di pă Podirej* [110] (ösv.). A Pogyéréj felé vezető szélesebb ösvény neve.

Pókaföld *Pókaföd* ~ *Pokafed* [128] (l., sz.). — Dombtető a Láz [133] felett. Valószínűleg személynévi eredetű helynév. Kalotaszegen is gyakran előfordul [KszgHn. 456]. A rumének átvették a hely magyar nevét, azt használják.

Pókaföld útja *Pókaföd úttya* ~ *Drumu Pokafedului* [129]. — A Pókaföld felé vezető dűlőút neve.

***Pokol földje.** Kádár említi 1864-ből. Ilyen nevű hely ma nincs a faluban. Személynévi eredetű helynév is lehet. *Pokol, Pokolhid* nevű hely egyébként a szonokdobokai Szásznyíresen is előfordul.³²

***Polgárföldek.** A címszóban foglalt helynevet Kádár említi 1864-ből. Ilyen elnevezés ma nem hallható a faluban.

***Postarét.** 1898: „Gyalkos dűlőben egy részt *Postarétnek* hívják“ [K.]. — Feledésbe merült helynév. Kádár II, 806. említi, hogy 1787-ben, mikor Árpástón postaállomást létesítettek, a gr. Bethlen-család ajánlotta fel a szükséges szállást s a kívánt szántót és kaszálót. 1799-ben visszavonta ado-

³² SZABÓ T. ATTILA, Níres—Szásznyíres település-, népiség-, népesedés- és helynévtörténeti viszonyai a XIII—XIX. században: EM. 1937: 257. és kny. ErdTudFüz. 91. sz. 64.

mányát, 1821-ben az út rosszasága miatt az állomást is átteszik a szomszédos Csicsókeresztúrra. A rét neve azonban még 1898-ban ismert volt.

Preutyászájéba ~ *Înfa lui preutasa [25] (gyü.). — Egy öreg rumén papné tulajdona s az Anda nevű helyben található. Eredetileg szántó volt, nemrég ültették be gyümölcsfával. A név a r. *preoteasă*, népiesen: *preuțasa* 'papné' szó határozott névelős alakjából képzett helynév. Az öreg papnét egymás közt a magyar lakosság is *preutyásza* néven emlegeti.

Prípor ~ *Pripor* [46] (sz.). — Lapos terület a Szamos partján a Bonta [41] és a Táblák [53] közt. Rumén eredetű kifejezés. Rendszerint meredek domboldalt jelölnek vele [DicțEncicl. II, 1005 (orosz *priporu*)]. Șăineanu a r. a *pripi* 'sietni' igéből származtatja.

Prungyisor *Prungyisör* ~ *Prundișor* [49] (sz.). Iszapos, porondos terület a Szamos partján. Neve kétségtelenül a rumén lakosságtól ered. A *prund* 'vizi kavics, porond' szó származékának (*prundiș* 'homok') többes számú alakjából származtatom: *prundișuri* > *prundișor* [DicțEncicl. II, 1018, Șăineanu, 522]. Mivel okleveles adatunk egyáltalában nincs e helynévre, újabban keletkezettnek kell tekintenünk. Valószínűnek tartom, hogy eredeti neve az oklevelek említette **Felső Porond* vagy **Kis porond* lehetett (L. még ott). „

Rettegi bereknél ~ *La Berku Rătegu (sz., k.). Mindkét változatot az ENMLt. gr. Bánffy Nemz. levéltárának egyik forrása említi 1774-ből. Valahol a rettegi határ szomszédosságában lehetett.

***Rettegi hatászélben.** 1754: „Túl a Vizen a' *Rettegi Határ szélben*“

(ke.) [Szm.J. — Ma ezt az elnevezést sem használja a lakosság.

Révi berke *Révi bërke* ~ *Bărku lui Révi* [36] (k.). — Egy Révinek becézett asszonyé volt. Innen a helynév előtagja. Valószínűnek tartom, hogy a m. *Rebeka* a r. *Reveca* hatása alatt lett *Révi*. A *berek* szóval összetett helynevekkel kapcsolatban vö. Faluberke. A rumén névváltozatot magyarból fordított névnek nézem.

Rétek *Rîtek* ~ *Riturile* [85] (k.). — Lapos kaszáló a Táblák [53] és a Sós [82] közt. *Rét* ~ *Rî* 'pratun, wiese' szavunk a magyar régiségben is fontos szerepet játszott a helynévképzésben (OklSz.). Ma is gyakran előfordul helyneveinkben (Vö. HétfTfn. 16, KszgTfn. 41—3). Az árpástói ruménbe egyébként nemcsak helynévként került át, hanem köznévként is, akárcsak Erdély többi részében, sőt Moldvában is [vö. Tamás Lajos, i. m. 31].

Román pap felől *Romám pap felől* [11]. — Kis térség a görögkatolikus lekipásztör lakása előtt.

Samu táblája *Samu táblájă* [51] (sz.). — Lapos terület a Lájbbála berke [55] és a Táblák [53] közt. Nevét részben egykori tulajdonosának, részben fekvésének köszönheti.

Samutáblája útja ~ *Samutáblájă úttya* [52]. — Samutáblája felé haladó dűlőút neve.

Sánc ~ *Șants* [23] (á.). A Borzaárkát [156] a Szamossal összekötő mesterséges árok neve. Nehány éve ásták, hogy ne menjen a víz a földekre.

Sáncnál ~ *La Șants* [24] (sz.). Az előbbi címszóban szereplő árok környéke.

Sándorika árka *Sándorika árka* ~ *Părău lui Șandorika* [87]. —

Nagy árok a határ déli részében. Nevét a terület tulajdonosától, egy Székely Sándor nevű gazdától kapta, kit *Sándorika* beceneven emlegetnek a faluban.

***Sebestyén réti.** A címszóban foglalt helynevet Kádár említi 1622-ből. Személynévi eredetű név. Adatok hiánya miatt közelebbit nem mondhatunk róla.

***Seszu.** 1774: *In Seszu* [B.]. — Adatok híján nem tudom térkép-vázlaton elhelyezni. A rumén lakosság ma ilyen alakban nem ismeri.

Sípos Sipas ~ La Šipoš [144] (sz., sző., k.). — A Móra Andris bungortján [145] felül terül el. A név az egykor ott lakó Sípos (Árpástón: *Sipas*) nevű ember emléket őrzi. Ma lakásának nyoma sincs már. Pusztá személynévből képzett helyneveink csoportjába tartozik. A rumén lakosság a magyar nevet vette át. A magyar lakosság emlegeti egyébként e helyet *Sipasnál* néven is.

***Somoshegy.** A címszóban foglalt helynevet Kádár említi 1864-ből. A névadás alapjául szolgáló növényfajta eltűnésével, megváltozásával a helynév is feledésbe merült. Adatok híján nem tudom térkép-vázlaton elhelyezni.)

Sós ~ Šoš [82] (l., sz.). 1754: *sos* (sz.) [SzEm.]. — A Csáondi szőlője [78] s a Sándorika árka [87] közt terül el. Nevét kétségtelenül talajának sótartalma alapján kapta. Vezetőm szerint sós forrás is volt benne, de tulajdonosa néhány éve betömte, hogy a kútra járók ne tapossák le a füvet. A régiségben és ma egyaránt gyakori helyelnevezés [Oklsz., KszgHn. 466. HétfHn. 243]. A rumén lakosság minden változtatás nélkül átvette a magyarok használta nevet.

Sós dülő Sózs dülő ~ Iugăr. — A ma *Iugărak* néven ismert terület névváltozata (L. ott). Ma már elég ritkán hallható. Szinte szemünk láttára szorítja ki a ruménektől származó *Jugărak* elnevezés.

Sósi híd [84]. — Híd a Sós nevű határrészben.

Sóska ~ Šoška [61] (sz.). — Sós-kút mindjárt a Szamos közelében. Az elnevezés kiterjed a kút közvetlen környékére is.

***Sóskút.** 1774: *Sos Kutnál* (sz.). [K.]. Kádár említi 1864-ből is. Valószínűleg az előbbi címszó alatt tárgyalt sóskútra és közvetlen környékére vonatkozó adat.

Sós útja Sós útja ~ Drumu Šošului [83]. — A Sóson áthaladó dülőút neve.

***Sörfőző.** 1754: *Serföző* (sz.) [SzEm.]. *serföző.* 1864: *Serföző* [K.]. — Ez az oklevelekben fennmaradt név arra utal, hogy a falu határában egykor sörfőző üst is működött.

Styirbuj csorgója Styirbuj csörgója ~ Čurgău lui Štirbu [160]. — Forrás a Forcát [164] és a Kispad [153] közt. Nevét a terület tulajdonosától, egy *Styirbuj*nak csúfolt Szilágyi András nevű embertől kapta. A gúnynév maga rumén eredetű: a r. *štirb* (népies ejtéssel: *štirb*) 'csorba' és az *-uj* képző összetétele (L. erről *Ciujhegye* alatt). A rumén lakosság használta név a *Štirbu* gúnynév és a magyarból kölcsönzött *čurgău* kifejezés összetétele.

Styirbuj csorgójánál Styirbuj csörgójánál ~ La čurgău lui Štirbu [161] (sz., gyü.). Az előbbi címszóban ismertetett csörgő környéke.

Svarc kertje Svarc kertje [98] (gyü.). — Egy Swarc nevű zsidó kertje az Alsótemető [97] szomszédságában.

Szakadás ~ *Ripa* [70]. Szakadékos, meredek oldal a falu Szentmargita felé eső vége közelében közvetlenül az országot mellett. A rumén lakosság használta név jelentése ugyanaz.

***Szalvány**. 1622: *Szalvány*. 1643: *Szalvány* [K.]. — Adatok híján nem tudom térképvázlatomon elhelyezni. Ma ilyen nevű hely nincs a falu határában. Kétségtelenül a régebbi **Aszalvány* szóeleji hangvesztéssel keletkezett alakja [Az ilyen alakulásokra nézve l. MNy. XXXVI. 138—9, XXXVII. 121—2, Melich emlékkönyv 367].

Szamos Szamas ~ *Someš* [37]. — A község határát érintő Nagyszamos népi neve. A név eredete ismeretlen [vö. KNEZSA ISTVÁN. Erdély víznevei: ETI. évkönyve. 1942:32—3]. A népnyelvi *Szamas* forma a folyónév *a*-zó alakja.

***Szamos mellett**. 1759: *A Szamos mellett* [B.]. — Valószínűnek tartom, hogy a multban is, akárcsak ma, a folyóhoz való közelséget fejezték ki e kifejezéssel s nem valamely terület neve volt.

Szászút ~ *Sasud* [72] (l.). 1809: *szász út* (patak). 1864: *Szász út* [K.]. — A hagyomány szerint e terület régen a szászoké volt. Valószínűbbnek tartom azonban, hogy személynévi eredetű név. A falu hírtokosainak felsorolásában ugyanis 1702—1843-ig állandóan előfordul a *Szász* családnév is [KÁDÁR. II. 74—9]. Kétségtelen, hogy a név eredetileg csak magát az utat jelölte s csak később vált az út környékének nevévé is. Amint az egyik okleveles adatból kitűnik, jelölte az út mellett lefolyó árkot, patakot is. (L. még Szászút árka és Szászút útja). A rumén lakosság a magyar nevet vette át és azt használja ma is. A szóvégi *t* zöngésülését a hely-

határozórag zöngés mássalhangzó-jának hatásával magyarázhatjuk (vö. ebből a szempontból *Szekérút* ~ *Sekereud* címszóval).

Szászút árka *Szászút árka* ~ *Părău Sasudului* [73]. A Szászút nevű helyből lefolyó árok. Nevezik *Gizáné árkanak* is. A két elnevezés közül kétségtelenül a Szászút árka a régebbi. A rumén lakosság a magyar nevet fordította le:

Szászút hídja *Szászút hídgya* ~ *Podu Sasului* [76]. — Híd az országot átfolyó Szászút árka felett.

***Szászút pataka**. 1774: *A Szászút Patakánál* (sz.) [B.]. — Okleveles adatunk kétségtelenül a mai *Szászút árka* néven ismert árok környékére vonatkozik.

***Szászút patakánál**. (sz.). — A mai *Szászút árka* közvetlen környékének régi neve (vö. az előbbi címszó alatt közölt okleveles adattal).

Szászút teteje [75] (sz.). — A Szászút felső, kimagasló része. A szomszédos Magyardécs lakossága *Lonka teteje* néven ismeri.

Szászút útja *Szászút útlya* ~ *Drumu Sasudului* [71]. — A Szászút felé vezető dűlőút neve. E név esetében kétszeri névadással van dolgunk. A mai területnévként használt *Szászút* elnevezés eredetileg ezt az utat jelölhette. Az út neve később kiterjedt az út környékének jelölésére is. A később beköltözhető rumén népelem helynévanyagába már területnévként került át *Sasud* alakban. Mivel a rumén elem előtt a név *út* jelentése nem volt tudatos, az utat külön elnevezte *Drumu Sasudului-nak*. E név hatására aztán a magyar lakosság is külön elnevezte az utat.

Szeglet [57] (k., sz.). — A Molos [58] szomszédságában található, többé-kevésbé háromszög alakú terület neve.

Szekérút ~ *Sekereud* [80] (k., sz.). 1622: *Zekérutba*. 1643: *Szeker-út*. 1754: *Szekérút* [K.] *Szeker út* (sz.) [SzEm.]. 1864: *Szekérút* [K.]. — Akárcsak a Szászút, eredetileg ez is csak magát a szekérral járható utat jelölte s csak később vált területnévvé. Régi okleveleinkben is mint útnév fordul elő. (vö. OklSz.). A rumén lakosság a magyar nevet vette át. Ezt a ruménség nyilván a nagyon gyakran hallott *Szekérúdba* ragos helynévalakokból vonta el.

Szekérút útja Szekérút útja ~ *Drumu Sekereudului* [81]. — A Szekérút felé vezető mezei út neve. A név alakulására l. a *Szászút útja* címszó alatt mondottakat.

***Sziget**. 1754: A *Szigeten* (sz.). 1774: A *Szügetén* (sz.) [B.]. — A Szamos hirtelen hanyarulatában, szinte szigetszerűen körülzárt terület neve lehet. Ma nem hallható a faluban.

Szölök alja Szölök āja ~ *Sub dži* [115] (sz., k., szö.). — A Gróf szölője alatt található szőlő. Nevét fekvésének köszönheti. Ugyanezt a szemléletet tükrözi a rumén lakosság használta elnevezés is.

Szölök alja útja Szölökāja útja ~ *Drumu dži* [123]. — A Szölök alja felé vezető út neve.

Szölötető Várvu dži [113] (sz., l.). — A Grófszölője felett található a Bancsikó rétje [117] és a Ciuj hegye [114] között. Nevét fekvésének köszönheti. Lehet, hogy régen a domboldalnak ebben a részében is volt szőlő. A rumén lakosság a magyar nevet fordította le.

***Szölőtorok**. 1622: *Zölőtorokba* [K.]. — Feledésbe merült helynév. Valahol a Szölök alja táján lehetett, de ma már másképp nevezik.

***Sztrimture**. 1754: *Lá Sztrimture* (sz.) [B.]. — Valamelyik rumén

származású bevalló szolgáltatva okleveles adat. Ma nem használja a rumén lakosság.

***Tabalas** [126] (szö.). 1754: *tabalás* [K.]. A *Tabalásban* (sz.) [SzEm.]. — Magas domb a Cichegy [127] közelében. Nevét nem tudom értelmezni.

Táblák ~ *Tablă* [53] (sz., k.). — Sík terület a Szamos partján a Samutáblája [51] közelében.

Tálámnyír ~ *Talamnir* [28] (sz.). A Keresztúri rét [34] és a Csűrök [20] közt található terület neve. Kielegítőleg értelmezni nem tudom. Nem lehetetlen, hogy a szl. *Talamér* ~ *Talamir* személynévből képzett helynévvel van dolgunk. Ennek magyar N. *Talamir* alakja kerülhetett a rumén népnyelvbe *Talamnir* formában. Kalotaszegen ilyen alakban ugyan nem, de *Talamár* alakban gyakran előfordul [Kszg-Hn. 121, 125—6].

Tamás bá felől Tamás bá felől ~ *Pă de badea Tomaș* [14]. — Kis térség az állami iskola közelében egy *Tamás* nevű ember boltja előtt.

Téglás árka Téglás árka [92] (szö.). — Személynévi eredetű helynév. A hely egykori tulajdonosát hívták *Téglásnak*.

Téglás-szölő [93] (szö.). — Egy darab szőlő az előbbi árok mellett. Nevét ez is ugyanattól a Téglástól kapta.

Templomok köze ~ *Între bese-rić* [16]. — Az országút *Binygyáné előtt* néven ismert részének névvaltozata.

***Térben**. 1774: A *Térben* (sz.) [B.]. — E tér 'síki terület' szavunkból képzett s feledésbe merült helynevet nem tudom térképábrázlaton elhelyezni. Az ilyen fajta helynév

Kalotaszegen igen gyakran előfordul [KszgHn. 477].

Tó [56]. — A Szamos holt ágának mai neve. Régi neve: *Holt víz*. Csak nagy esőzés esetén van benne víz.

***Tó helyben.** 1774: A *Tó helyben* (sz., k.) [B.]. — Valószínű, hogy okleveles adatunk az előbbi címszóban tárgyalt *Tó* nevű helyre vonatkozik.

Túl a szakadáson Túl a Szakadason ~ *D'in d'jos de Ripă* [69] (k., gyü., sz.). — A Szakadason [69] túl elterülő határ rész neve. A rumének használta név a magyaroktól hallott elnevezés fordítása.

***Túl a vizen.** 1754: *Tul a Vizen* a' Rettegi Határ szélben (k.) [SzEm.]. — E név a határnak a Szamoson túli, tehát Retteg felé eső részét jelölhette egykor.

***Turiben.** Kádár említi 1622-ből. Értelmetlen helynévalak. Nem lehetetlen, hogy a feledésbe merült **Térben* nevű helynév elírásával van dolgunk.

***Újtó.** 1622: *Uytho* [K.]. — Valamelyik azóta kiszárad tóra vonatkozó okleveles adat. Ilyen elnevezés ma nem hallható a faluban.

***Újtóban.** (sz.) 1662: *Uy-Tóh-ban* (sz.) [K.]. — Az előbb említett tó közvetlen környéke. Ma ez az elnevezés sem ismeretes a faluban.

Vágott [136] (gyü.). — Az *Étyházbungártya* nevű hely névváltozata. Ezelőtt mintegy húsz évvel még erdő volt a helyén.

Vajdápa Vajdápa ~ *Vajdapă* [122] (sz., szö., gyü.). — 1754: *Vajda vápa* [K.]. *Vajda Vápa* (sz.)

[SzEm.]. 1864: *Vajda vápa* [K.]. — Teknőszerű mélyedés a Pogyréj [109] és a Patak [143] közt. A név, mint az okleveles adatainkból is látszik, a *Vajda* családnév és a köznyelvből s nyelvjárások egy részéből is kihalt *vápa* 'teknőalakú talajmélyedés' szavunk összetétele. *Vajda* nevű lakos ma nincs ugyan a faluban, de Kádár 1566-tól 1769-ig többször említi [I. m. 70, 72, 75—6]. *Vápa* szavunk egyébként gyakran előfordul helynevekben [Vö. HétfTfn. 19., KszgTfn. 49]. A *vápa* köznévi első szótagjának lekopását hangsúlytalan voltával is magyarázhatjuk. Nem lehetetlen azonban az sem, hogy a *Vajda vápa* ~ *Vajdápa* rövidülés a rumén népnyelvben ment végbe s onnan kölcsönözötte aztán vissza a magyarság.³³

***Vale Szaszuduluj.** 1774: *La Vale Szaszuduluj* (sz.) [B.]. — A ma Szászút-árka néven ismert árok régi rumén neve. Ma a rumén lakosság *Părău Sasuduluj* néven ismeri.

Vérdzsél berke Vérdzsél bërke ~ *Prundu lui Verdzel* [47] (be., l.). — A Pripor [46] és a Szamos közt terül el. Bokros, fűzfás terület; a név utótagja erre vonatkozik. Előtagja gúnynév. Az árpástói rumén népnyelvben *verdzel* — 'a fonóban rendezett vig este'; ilyenkor esznek, isznak, mulatnak. Hogy ez hogyan vált az illető gúnynevévé, nem tudom megmagyarázni. Nem lehetetlen az sem, hogy a r. *Virgil* (magyarosan ejtve: *Vérdzsél*) keresztnév a név előtagja. A rumének

³³ SZABÓ T. ATILA, MNy. XXXVIII (1942), 124. a kolozsmegyei Bádokból közli a *Cicapa, Cucapa* helynevet, mely a *Cic vápa* összevonásából keletkezett. A helynév utótagja jelentésének elhomályosulása s a két tag összeolvadása szerinte is a rumének nyelvhasználatában ment végbe.

használta elnevezés részben más szemlélet eredménye. Ők a talaj porondos, homokos volta alapján nevezték el a területet.

Virtáné árka *Virtáné árka* [154] (á.). — Árok a Virtáné hegye közelében. A helynév előtagja rumén személynév.

Virtáné hegye *P'a lui Vîrtorie* [157] (l., gyü.). — Domb a Kispad [153] és a Borzaárka [156] közt. Egy Vîrta nevű rumén ember feleségéé. Innen a hely neve. A rumén lakosság használta név is személynévi eredetű: a *Vîrta* családnév és a ruménben oly elterjedt *-oae* képző összetétele. E képző azt jelzi, hogy az illető személy feleségéről van szó. — E helynév helyett a *Vîrtánéjé* névváltozat is hallható.

Víz közt *Visz köszt ~ Între ape* [171]. 1774: *Visz köszt* (k.) [B.]. — A Szamos egyik kanyarulatában található a Gyálkos [50] és a Pripor [46] közt. A rumének használta elnevezés jelentése mindenben egyezik a magyar név jelentésével. *Víz* szavunk egyébként a régiségben is gyakran előfordult helynevekben [Oklsz.]. Hasonló helynév Kalotaszegen ma is gyakori [vö. KszgHn. 490].

***Víz köze.** Kádár említi 1864-ből. Minden bizonnyal a ma *Víz közt* néven ismert helyre vonatkozó okleveles adat.

***Záton.** 1754: *záton* [K.]. *Záton* (sz.) [SzEm.]. — E feledésbe merült helynév 'piscina, insula, fischteich, insel' jelentésű *zátony* kifejezésünket őrizheti. A magyar régiségben gyakran előfordult helynévként [Vö. Oklsz. 1112].

***Záton árka.** A címszóban foglalt helynevet Kádár említi 1622-ből. Ez is feledésbe merült, akár csak az előbbi elnevezés.

***Záton kerülete.** Kádár említi 1754-ből. Ma erre a névre sem emlékszik senki.

***Záton kerülete mellett.** 1754: *Záton kerületi mellett* (sz.) [SzEm.]. — Ez is feledésbe merült név.

***Záton mögött.** 1754: *Záton megett* (sz.) [B.]. — A *Záton* névvel jelölt terület mögött elterülő határ-rész jelölésére szolgált egykor.

***Zsiga dombja alatt.** 1774: *Siga Dombja alatt* (sz., k.) [B.]. — Személynévi eredetű név. A ma ismeretlen *Zsiga dombja* helynév jelzette terület alatt elterülő határ-részt jelölte egykor ez elnevezés. Ma nem hallható a faluban.

MÁRTON GYULA

HELYREIGAZÍTÁSOK

Az EM. ezévi folyamának 94. lapján a címben *mesterségének* h. *mestersegeinek*, a 117. lapon a jegyzetben alulról a 3. sorban *alapokon* h. *alakokban*, a 118. lapon felülről a 30. sorban *birtoknépképzős* h. *birtoknévképzős*, a 125. lapon felülről a 10. sorban *LVIII.* helyett *LIX.* olvasandó.